

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

EL PENSAMENT POLÍTIC D'ÉTIENNE CHOUARD

Miquel Villamon Alonso

Màster Universitari de Filosofia

Centre d'Estudis de Postgrau

Any Acadèmic 2020-21

EL PENSAMENT POLÍTIC D'ÉTIENNE CHOUARD

Miquel Villamon Alonso

Treball de Fi de Màster

Centre d'Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any Acadèmic 2020-21

Paraules clau del treball:

poder constituent, sorteig, Referèndum d'Iniciativa Ciutadana, Armilles Grogues, teoria de la democràcia, representació política, Étienne Chouard, Alain (Émile Chartier).

Nom Tutor/Tutora del Treball

Joaquín Miguel Valdivielso Navarro

Index

Resum i paraules clau	2
Resumen y palabras clave	3
Abstract and Keywords	4
Agraïments	5
INTRODUCCIÓ	6
BIOGRAFIA I CONTEXT HISTÒRIC	8
MARC TEÒRIC	16
PENSAMENT DE CHOUARD	21
AXIOLOGIA DE CHOUARD	21
DIAGNÒSTIC: CÒM ÉS EL MÓN PER CHOUARD	24
UTOPIA: COM HAURIA DE SER EL MÓN SEGONS CHOUARD	29
ESTRATÈGIA: COM PASSAR DEL MÓN ACTUAL A LA UTOPIA PER CHOUARD	38
ANÀLISI	42
CONCLUSIONS	47
BIBLIOGRAFIA	48

Resum

En aquest treball present i analitz l'obra i el pensament del teòric polític Étienne Chouard. Es tracta d'un jurista francès que va aconseguir notorietat el 2005 durant la campanya del referèndum pel Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, en què defensà el "no". Desenvolupant el pensament de filòsofs com Alain (Émile Chartier), tracta de trobar la causa principal de les injustícies socials. L'atribueix a la manca de control que tenen els representats sobre els representants. Una de les propostes que fa per prevenir-la -el Referèndum d'Iniciativa Ciutadana (RIC)- ha esdevingut la principal reivindicació del moviment polític francès Armilles Grogues, que va sorgir el 2018. El RIC s'usa habitualment a Suïssa. Consisteix en què qualsevol ciutadà pot, recollint un nombre de signatures, proposar un canvi legislatiu que serà votat en referèndum, sense que els poders legislatiu o executiu puguin vetar-lo. En aquesta recerca sintetitzo, contextualitzo i critic la filosofia política que desenvolupa Chouard per analitzar i transformar la realitat.

Paraules clau

Poder constituent, sorteig, Referèndum d'Iniciativa Ciutadana, Armilles Grogues, teoria de la democràcia, representació política, Étienne Chouard, Alain (Émile Chartier).

Resumen

En este trabajo presento y analizo la obra y el pensamiento del teórico político Étienne Chouard. Se trata de un jurista francés que consiguió notoriedad en 2005 durante la campaña del referéndum por el Tratado por el que se establece una Constitución para Europa, en el que defendió el “no”. Desarrollando el pensamiento de filósofos como Alain (Émile Chartier), trata de encontrar la causa principal de las injusticias sociales. La atribuye a la falta de control que tienen los representantes sobre los representados. Una de las propuestas que hace para prevenirla -el Referendum de Iniciativa Ciudadana (RIC)- se ha convertido en la principal reivindicación del movimiento político francés Chalecos Amarillos, que surgió en 2018. El RIC se utiliza habitualmente en Suiza. Consiste en que cualquier ciudadano puede, recogiendo un número de firmas, proponer un cambio legislativo que será votado en referéndum, sin que los poderes legislativo o ejecutivo puedan vetarlo. En esta investigación, sintetizo, contextualizado y critico la filosofía política que desarrolla Chouard para analizar y transformar la realidad.

Palabras clave

Poder constituyente, sorteo, Referendum de Iniciativa Ciudadana, Chalecos Amarillos, teoría de la democracia, representación política, Étienne Chouard, Alain (Émile Chartier).

Abstract

In this work I present the work and thought of the political theorist Étienne Chouard. Chouard is a French jurist who gained public attention advocating against the treaty during the referendum campaign on the Treaty establishing a Constitution for Europe. Developing the thinking of philosophers like Alain (Émile Chartier), he tries to find the main cause of social injustices, which, according to him, is the lack of control that those represented have over the representatives. One of the proposals that he puts forward to prevent this lack of control, the Citizen Initiated Referendum (CIR), has become the main demand of the French political movement the “Yellow Vests”, which emerged in 2018. The CIR is commonly practiced in Switzerland. It constitutes that any citizen can, by collecting a number of signatures, propose a legislative change that will be voted on in a referendum, without the legislative or executive powers being able to veto it. In this research, I synthesize, contextualize and criticize the political philosophy, aimed at analyzing and transforming reality, developed by Chouard.

Keywords

Constituent power, sortition, Citizen Initiated Referendum, Yellow Vests, democratic theory, political representation, Étienne Chouard, Alain (Émile Chartier)

Agraïments

A Joaquim Valdivielso, que ha estat el professor més competent i compromès que he tingut.

A Étienne Chouard, que ha revisat aquest treball i matitzat algunes de les meves interpretacions.

Als correctors lingüístics, Miguel, Ana, Adam, Gabri i René per la seva paciència.

I la resta de familiars i amics que m'han donat suport amb afecte, crítica i consell, Asun, Carmen, Miquel, Abel i Jean.

I. INTRODUCCIÓ

Étienne Chouard (nascut al 1956 a París) és un bloguer que aconseguí certa notorietat el 2005 durant la campanya del referèndum francès pel Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, perquè va escriure un article defensant el "no" que es va fer viral. A partir d'aquell moment, va desenvolupar un pensament polític que tracta de trobar la causa principal de les injustícies socials. Va concloure que aquesta és la manca de control que tenen els representats sobre els representants. Chouard també ha recopilat diferents propostes per prevenir aquesta manca de control. Una d'aquestes, el Referèndum d'Iniciativa Ciutadana (RIC) ha esdevingut la principal reivindicació del moviment polític francès Armilles Grogues que va sorgir l'any 2018. El RIC s'usa habitualment a Suïssa i a altres països. Consisteix a que qualsevol ciutadà pot, recollint un nombre de signatures, proposar un canvi legislatiu que serà votat en referèndum sense que els poders legislatiu o executiu puguin vetar-lo.

En aquest treball, primer present una breu biografia d'Étienne Chouard en la que descriu el context polític en el que ha desenvolupat les seves reflexions. En el marc teòric exposo idees de teòrics polítics que han tractat els temes dels que parla Chouard: la democràcia, la sobirania i la prevenció de la traïció política. Principalment Alain (pseudònim d'Émile-Auguste Chartier) -que és la font bàsica a la qual recorre Chouard- i Cornelius Castoriadis -amb el pensament del qual s'identifica-.

A continuació exposo el seu pensament. Chouard defensa els valors de l'ètica hacker: la llibertat, la participació, el respecte a la vida privada, la cura dels altres... La seva visió del món consisteix a observar un patiment innecessari a la humanitat. Innecessari perquè hi ha solucions a problemes tècnics que no s'apliquen. I no s'apliquen per un problema polític: la llei i, més concretament, la Constitució, la qual permet que els representants traeixin els seus representats. Per solucionar aquest problema, proposa impedir a les persones poderoses monopolitzar els processos constituents. Per això, recull una bateria de propostes com ara sortejar l'assemblea constituent en lloc de triar-la, votar les esmenes a la Constitució mitjançant el RIC, fomentar la deliberació pública i lliure -mitjançant la promoció de assemblees de barris i pobles-, o limitar el control dels mitjans de comunicació per part dels rics i poderosos, perquè aquells siguin més plurals. Sobre com arribar de l'estat actual a la

solució que proposa, defensa la formació mitjançant tallers constituents. Aquests consisteixen a ajuntar-se per escriure articles de constitucions. Així, espera que quan es produeixi la pròxima reforma o revolució, els ciutadans -en lloc de triar una assemblea constituent- escriuran ells mateixos la Constitució.

Acab analitzant fins a quin punt la ideologia de Chouard és republicana, anarquista, socialista i liberal. I concloc que, amb l'excepció de la seva opinió sobre els mitjans de comunicació, la qual s'enquadra dins del pensament anarquista, el seu pensament d'àmbit constitucional és fonamentalment republicà i el d'àmbit legislatiu és fonamentalment anarquista d'esquerres.

Per realitzar aquesta recerca, a més d'estudiar els llibres i articles de la bibliografia, he escoltat més de cent hores de conferències, entrevistes i debats en els que ha participat Étienne Chouard. Amb l'aplicació web Downsub, he descarregat els subtítols dels vint vídeos més rellevants. Una volta guardats tots els documents de subtítols a una carpeta del disc dur, he escrit els comandaments necessaris perquè l'ordinador cerqui paraules clau dins tots aquests documents. Fruit d'aquesta metodologia, he posat com a notes a peu de pàgina els enllaços als vídeos que cit. Si la plataforma en la que estan penjats aquests vídeos ho permet, l'enllaç porta directament al segon en el que es diu la cita. En qualsevol cas, he acompanyat l'enllaç del minut exacte en que comença la cita i una breu explicació, de vegades complementària, al text citat. Per exemple, si posa minut 82:03, vol dir que la cita es troba una vegada ha transcorregut una hora, vint i dos minuts i tres segons de vídeo. He traduït totes les cites, tant del francès com del castellà.

Una vegada vaig acabar d'escriure aquesta memòria de treball final de màster, vaig traduir-la al francès i li vaig enviar a Étienne Chouard, que hi va corregir alguns errors. També va discrepar amb jo d'etiquetar a Michel Onfray com a anarquista d'esquerres. Però matisar l'estratègia política, especialment la més recent, d'aquest filòsof que, a més anarquista, s'identifica com a sobiranista i girondí, queda lluny dels objectius d'aquesta recerca.

II. BIOGRAFIA I CONTEXT HISTÒRIC

Étienne Chouard va néixer el 21 de desembre de 1956, a París, a una família catòlica benestant. Chouard, però, és ateu. Dels seus pares, cal destacar la ideologia d'esquerres de sa mare i la conservadora (Giscardiana) de son pare. Els seus padrins, Pierre Chouard i Henri Prat, foren professors d'universitat titulats a l'elitista École Normale Supérieure.

En 1981, es va graduar en dret per la Universitat París Nanterre i s'ha jubilat com a professor de formació professional a l'Institut d'educació secundària Marcel Pagnol de Marsella, on ha impartit dret, economia i informàtica. Té publicat un manual d'ofimàtica sobre full de càlcul i un altre sobre base de dades.

Segons informació donada per ell mateix¹, Chouard no va ser una persona especialment interesada per la política fins als quaranta vuit anys. Es preocupava pels ordinadors, pels alumnes, li agrada fer parapent i tenia bona consciència pel fet de votar a un partit que du l'etiqueta de socialista. Votava al Partit Socialista Francès (que forma part, com el Partit Socialista Obrer Espanyol, del Partit Socialista Europeu) i el 20 de setembre de 1992 va votar a favor del Tractat de la Unió Europea, conegut com a Tractat de Maastricht. El 2004, va tenir una revelació escoltant el programa de la radio pública francesa *Là-bas si j'y suis*. En aquest programa es va fer una crítica al liberalisme. A partir d'aleshores, va prendre consciència d'estar votant per mantenir la inflació baixa -per generar atur i així baixar les rendes del treball contra les del capital-, la desregulació dels mercats financers i la resta de polítiques que ara qualifica de feixisme financer. Va deixar de votar al Partit Socialista i ara l'etiqueta com a partit d'extrema dreta².

La desconfiança pel Partit Socialista el va fer estudiar el text del Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa. Llegint el tractat, es va indignar i arribà a la conclusió que el ciutadans no hi tenen eines per defensar-se en cas d'abús de poder. I, veient la informació que difonen els “mass media” es va indignar més encara.

¹ Chouard resumint la seva vida: “La passivitat no és una naturalesa, és un estat”. Minut 80:10
https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=4810

² Chouard explica com ha evolucionat la seva percepció del centre-esquerra escoltant l'historiador Henri Guillemin.
<https://youtu.be/L08YbCyloRM>

Per aclarir les seves idees, va escriure una dissertació sobre els inconvenients del Tractat, que va enviar als seus contactes. Incorporant les crítiques rebudes, el 25 de març de 2005 va publicar, al seu blog, la dissertació amb el títol *Una mala Constitució que revela un càncer secret de la nostra democràcia*.³ L'article es va fer viral, especialment entre els membres l'extrema esquerra francesa. Diversos periodistes varen citar-lo i Dominique Strauss-Kahn, en aquell moment diputat del Partit Socialista Francès, va respondre a l'article.⁴

En aquest article, hi destaquen algunes idees. En primer lloc, Chouard afirma que aquest tractat, per la seva llargària i complexitat, és il·legible i, en conseqüència, no permet un vot popular mínimament informat. En segon lloc, es tracta d'un text que traeix la seva natura constitucional pel fet de prescriure una política neoliberal en lloc de limitar-se a ser un marc neutre. En tercer lloc, qualsevol constitució que garanteixi la sobirania del poble, ha de ser reformable i aquesta no ho és perquè té uns procediments inassolibles (doble unanimitat). A més, aquest tractat no protegeix els ciutadans contra la tirania perquè viola la separació de poders. Exemple d'aquesta violació és la composició del Consell (òrgan que legisla amb el Parlament Europeu), per ministres dels Estats. Això viola clarament la separació del poder executiu amb el legislatiu.

Per la importància que adquirirà tretze anys després, he de destacar una altra idea que plantejà Chouard a aquesta dissertació. Criticà l'article 11.4 del Tractat de la Unió Europea⁵ perquè prescriu una iniciativa legislativa ciutadana no vinculant: “el tractat només defineix un trist dret de petició sense cap força vinculant per a la Comissió, que tan sols és convidada a reflexionar i que pot llençar perfectament la proposta a les escombraries sense haver de justificar-se”. Chouard defensà que sigui vinculant: “estem realment a un milió de quilòmetres del referèndum d'iniciativa popular”. Estava parlant del que ha acabat consolidant-se a

³ Article original, en francès.

http://etienne.chouard.free.fr/Europe/Constitution_revelateur_du_cancer_de_la_democratie.htm

I la traducció al castellà.

http://etienne.chouard.free.fr/Europe/Traductions/Una_mala_Constitucion.htm

⁴ Strauss-Kahn contestant a Chouard.

http://archive.wikiwix.com/cache/index2.php?url=http%3A%2F%2Fwww.blogdsk.net%2Fdsk%2F2005%2F04%2Fbonjour_tous_in.html

⁵ Article 11.4 del Tractat de la Unió Europea (article I-47.4 del Tractat pel que s'estableix una Constitució per Europa). Un grup de al menys un milió de ciutadans de la Unió, que siguin nacionals d'un nombre significatiu d'estats membres, podrà prendre la iniciativa de convidar a la Comissió Europea, en el marc de les seves atribucions, a presentar una proposta adequada sobre qüestions que aquests ciutadans considerin que requereixen un acte jurídic de la Unió per als fins de l'aplicació dels Tractats.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-Z-2010-70002>

l'imaginari col·lectiu amb la sigla RIC, de Referèndum d'Iniciativa Ciutadana que explicarà a l'apartat "Utopia".

Chouard recorda que va rebre desenes de milers de correus electrònics criticant-lo, felicitant-lo o insultant-lo. Va millorar el text amb la nova retroalimentació, admetent que s'havia equivocat en alguns aspectes, però va mantenir que calia votar "no".

Étienne Chouard difon un pensament econòmic que hem decidit deixar fora d'aquest treball. S'emmarca en el keynesianisme. Opina que l'atur és una construcció política: hi ha atur perquè els plutòcrates, que controlen els bancs centrals, volen que hi hagi atur. Per reduir l'atur defensa un lleuger augment de la taxa d'inflació. Per aconseguir aquest augment i seguint el model de la Teoria Monetària Moderna, reivindica la sobirania monetària dels Estats. El model és el següent: un Estat que necessita doblers, ha de crear els doblers quan els necessita i destruir-los quan cobra els impostos.⁶ Opina que la sobirania monetària és necessària per a la sobirania. Interpreta que l'article 123.1 del Tractat de la Unió Europea, el qual prohibeix als Estats demanar préstecs directament al Banc Central Europeu, impedeix aquesta sobirania.⁷ Ho sintetitza amb el lema: "El que esclavitza els Estats als mercats financers té un nom: 123."⁸

Però Chouard afirma que en tots els àmbits, com el monetari, hi ha persones amb propostes de millora. Que el problema no és tècnic, no és la falta de creativitat o de competència, sinó que és polític, que és legal. Per tant, considera que el seu pensament econòmic és menys rellevant que el jurídic, que la economia està sotmesa al dret.

Finalment, en el referèndum francès del 29 de maig de 2005 va guanyar el "no" al Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, amb un 54,7% dels sufragis expressats. Després d'aquesta victòria de les idees de Chouard, el mes de febrer de 2008, aquest va veure com, malgrat que el poble francès havia votat "no", els diputats i senadors varen (el dia 4) reformar la Constitució francesa⁹ per permetre (el dia 8) ratificar el Tractat de Lisboa. Aquest

⁶ Chouard sintetitzant la Teoria Monetària Moderna. Minut 93:58
https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=5638

⁷ Article 123.1. "Queda prohibida l'autorització de descoberts o la concessió de qualsevol altre tipus de crèdits pel Banc Central Europeu i pels bancs centrals dels Estats membres, denominats d'ara endavant "bancs centrals nacionals", en favor d'institucions, òrgans o organismes de la Unió, governs centrals, autoritats regionals o locals o altres autoritats públiques, organismes de dret públic o empreses públiques dels Estats membres, així com l'adquisició directa als mateixos d'instruments de deute pel Banc Central Europeu o els bancs centrals nacionals."
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-Z-2010-70002>

⁸ Chouard explica l'article 123.1 Minut 49:32
https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=2972

⁹ Llei que modifica la Constitució francesa, en francès.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000018071229>

segon tractat és una còpia pràcticament idèntica del primer. Arran d'aquesta traïció dels diputats i senadors, Chouard es va dedicar a estudiar totes les constitucions del món i va concloure que aquesta traïció és generalitzada.¹⁰ Només hi troba un cas que cal matisar, el suís, que explicaré més endavant, a l'apartat "Utopia".

Pel que fa referència a la traïció al sistema polític actual, el que Joseph Schumpeter (1942) identifica com "doctrina del comandament competitiu" de la democràcia oposant-lo a la "doctrina clàssica" de la democràcia, Robert Dahl (1989) l'anomena "plurarquia" i, seguint a Bernard Manin (1995), Chouard l'etiqueta de "govern representatiu" oposant-lo a "democràcia", aquest últim observa que l'acumulació de capital fa que els ultrarics tinguin una capacitat extraordinària per corrompre. A partir d'aquesta dada, descriu el sistema polític actual de manera divergent a la de Schumpeter: els clients no són els electors, són els que han pagat la campanya electoral.¹¹ I conclou que estem anomenant democràcia al seu estricte contrari. Per tant, encara que assumeixi el principi de Schumpeter de que hi competència entre elits, arriba a conclusions contràries.

Chouard parteix de la idea que la democràcia és la directa. Afirmar que "democràcia representativa és un oxímoron". Es basa en les investigacions del filòsof marsellès Bernard Manin (1995) i del politòleg quebequès Francis Dupuis-Déri (2013) en les que es descriu l'evolució del significat del mot democràcia. Aquests teòrics polítics sostenen la tesi segons la qual els pares fundadors de la Constitució dels Estats Units no anomenaven el sistema que estaven creant democràcia.¹² De fet, la paraula no apareix en el text constitucional. Per a ells, la democràcia era la directa i n'estaven en contra. Anomenaren el sistema de govern "república", com es pot veure reflectit a la secció quarta de l'article 4 de la Constitució dels Estats Units.¹³ La confusió entre govern representatiu i democràcia comença al segle XIX, per exemple, amb Alexis de Tocqueville (1835). Chouard considera que no trobem la solució al problema polític perquè li donem al problema, que segons ell és el govern representatiu, el nom de la solució: la democràcia. I és que, a l'estiu de 2005, va concloure que el problema és

¹⁰ Chouard exposa que a totes les constitucions del món està prescrita la impotència política del poble.

Minut 26:14 <https://www.dailymotion.com/video/xslkxs>

¹¹ Chouard rebutant, sense aludir a ell, a Schumpeter. Minut 60:26

https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=3626

¹² Francis Dupuis-Déri explicant que els pares fundadors dels Estats Units i de la Revolució Francesa entenen per "democràcia" només la directa. Minut 18:08

<https://youtu.be/1wF5FMUtHDM?t=1088>

¹³ "Els Estats Units garantirán a tot estat d'aquesta Unió una forma de govern republicà"

https://ca.wikipedia.org/wiki/Article_quatre_de_la_Constituci%C3%B3_dels_Estats_Units#Secci%C3%B3_quatre:_obligacions_dels_Estats_Units

l'elecció i la solució és el sorteig.¹⁴ També a l'apartat “Utopia”, explicaré el sistema de transferència de poder consistent en sortejar representants, en lloc de elegir-los.

El 2006, va crear un fòrum i un wiki¹⁵ amb l'objectiu de redactar una constitució alternativa amb usuaris voluntaris d'Internet. A partir d'aquest fòrum de debat, es va construir una comunitat de ciberactivistes anomenada *Gentils Virus*. El nom fa referència al que a Internet s'anomena viralització. I, perquè quedi clar que no són virus malvats, es diuen virus benèvolos. Malgrat el paper de Chouard a l'origen dels *Gentils Virus*, formalment no els representa, i funcionalment la comunitat actua per la seva banda, essent Chouard un membre més (Heckler 2016).

A partir de 2011, va començar a fer conferències explicant que França no és una democràcia, que l'elecció és un sistema per triar els millors -per tant, aristocràtic i no democràtic- i que el procediment democràtic per excel·lència és el sorteig. En les primeres conferències, Chouard dedicava bona part del temps a explicar la democràcia atenenca clàssica, citant l'assaig *La democràcia atenenca a l'època de Demòstenes* (1993) del filòleg i historiador danès Mogens Herman Hansen. Matisava quins elements d'aquest sistema polític convé adaptar als nostres dies i quins no. També il·lustrava la crítica al sistema polític actual, que identifica com a capitalista i representatiu, amb exemples trets de conferències i llibres de l'historiador cristià d'esquerres Henri Guillemin.^{16,17} Més específicament, per criticar l'elecció de representants, es basa en l'obra *Els principis del govern representatiu* (Manin 1995). Aquesta obra “juga un paper fonamental en la teoria democràtica a França” (Hayat 2017). A mesura que els va llegir, va afegir a aquesta crítica els arguments dels llibres *Democràcia: història d'una paraula* de Dupuis-Déri (2013) i *Contra les élections* de l'historiador flamenc David Van Reybrouck (2013).

¹⁴ Entrada del Blog de Chouard en la que proposa el sorteig com a alternativa a l'elecció.
http://etienne.chouard.free.fr/Europe/forum/index.php?2010/12/17/111-meconnue-l-arme-supreme-du-peuple-contre-la-corruption-des-riches__le-tirage-au-sort-a-la-place-de-l-election

¹⁵ Chouard narra la creació del fòrum i la wiki. Minut 33:08
https://youtu.be/SLyC_D6v0Dc?t=1988

¹⁶ Chouard recomanant els vídeos de divulgació d'història de Guillemin. Minut 119:50
https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=7190

¹⁷ Entrada al blog de Chouard en la que ha recopilat enllaços a audios, vídeos i textos de Guillemin.
<http://etienne.chouard.free.fr/Europe/forum/index.php?Henri-guillemin-robespierre-rousseau-castoriadis-zinn>

A partir de finals de 2012, comença a organitzar tallers constituents.¹⁸ Posa petits grups de persones a escriure articles d'una constitució. Els insisteix que l'objectiu és escriure per aprendre a reflexionar, debatre, consensuar, que no cal ser expert, que no cal publicar el que s'escriu. Els seus seguidors, però, organitzen tallers constituents a Internet tractant metòdicament totes les parts d'una constitució, publicant els consensos¹⁹ i, fins i tot, sotmetent-los a votació de la comunitat. Un grup de *Gentils Virus* s'ha estat reunint setmanalment a les aplicacions de multiconferència Mumble i Discord des del 19 de febrer de 2016 i continua fent-ho a juliol de 2021.

Des del moment que Chouard va començar a ser escoltat per un gran nombre de persones, les reaccions han sigut nombroses i diverses. Les propostes de Chouard han influït en els programes electorals de partits de tot l'espectre ideològic. Per exemple, Jean Luc Mélenchon, del Front de Gauche (Partit que, amb Podem, Esquerra Unida i setze partits més, formen el grup l'Esquerra en el Parlament Europeu) ha evolucionat des d'una posició escèptica amb el sorteig com a alternativa a l'elecció a reconèixer que hi està “menys bloquejat”.²⁰

Malgrat les idees d'extrema esquerra de Chouard, l'extrema dreta francesa el tracta amb certa indulgència perquè ell els accepta com a interlocutors polítics²¹ i de manera indirecta els hi aporta audiència. Per aquest motiu, ha rebut atacs molt virulents per part de grups d'antifeixistes que l'acusen de ser una pasarel·la cap a l'extrema dreta.²² Sobre aquests atacs, el físic belga Jean Bricmont opina que Chouard “ha estat diabolitzat perquè hi ha una espècie de malaltia a França, que és absolutament terrible, que és que hi ha una sèrie de persones -que a més a més pretenen que són anarquistes- que han decidit prohibir a tot tipus de gent xerrar en nom de l'antifeixisme.”²³ Chouard distingeix dos tipus de crítiques: les que són sinceres i les

¹⁸ Entrada al Blog de Chouard convocant un taller constituent
<http://etienne.chouard.free.fr/Europe/forum/index.php?2012/12/14/287-grenoble-7-dec-2012-un-atelier-populaire-constituant-sur-le-ric>

¹⁹ Proposta de constitució escrita per alguns Gentils Virus
<https://mumbleconstituant.wordpress.com/notre-constitution-mumble/>

²⁰ Proposta de Mélenchon d'assemblea constituent amb una part sortejada
<https://www.youtube.com/watch?v=q--F5eB4KYg>

²¹ Chouard justificant perquè dialoga amb les persones contràries a les seves idees. Minut 85:38
<https://youtu.be/3TTCXL0n9xw?t=5138>

²² Article que descriu les polèmiques que genera la figura de Chouard al si de l'esquerra.
<https://www.marianne.net/politique/vrai-democrate-ou-complotiste-infrequentable-le-blogueur-etienne-chouard-divise-la-france>

²³ Bricmont criticant els que censuren a Chouard. Minut 104:43
<https://youtu.be/gNQw8NPpf44?t=6283>

que fan infiltrats.²⁴ Les segones no el sorprenen: si el seu discurs molesta a persones riques i poderoses, és previsible que aquestes reaccionin. Sobre les primeres, reconeix que de vegades i en part tenen raó. I, per això, ha eliminat de la seva pàgina web enllaços a pàgines que trobava interessants i ara pensa que són perilloses.²⁵

Entre el 31 de març i l'estiu de 2016 es va produir, principalment a París, un moviment de concentracions en places públiques amb moltes similituds amb moviment del 15 de maig del 2011 dels indignats espanyols. El detonant de la revolta va ser una reforma del dret laboral. Per això, els participants foren fonamentalment d'esquerres. Durant les assemblees informals que es produïren a les places, alguns antifeixistes es van oposar a aquells que allà defensaven les idees de Chouard.²⁶

Imatge 1. Étienne Chouard i Maxime Nicolle en 2019

Font: Le Dauphiné Libéré²⁷

En contrast amb aquesta situació, des del començament de la revolta dels Armilles Grogues, el 17 de novembre de 2018, les seves idees varen ser molt ben rebudes. En aquesta ocasió, el detonant fou un augment de la taxa als productes energètics. Els conductors indignats es posaren les armilles reflectants que es duen als cotxes per identificar-se a les

²⁴ Chouard classificant les crítiques que rep minut 66:22
https://youtu.be/SLyC_D6v0Dc?list=PLNe2mvDx2FbG0OWZQHsJ3Hstpy0I3C0uC&t=3982

²⁵ Entrada al Blog de Chouard en la que explica perquè ha retirat enllaços de la seva plana web.
<https://www.chouard.org/2014/11/28/pour-que-les-choses-soient-claires/>

²⁶ Chouard denunciant l'expulsió de les places persones que no son feixistes en nom de l'antifeixisme.
Minut 2:44

<https://youtu.be/SF7yX4KNXJ4?t=164>

²⁷ Maxime Nicolle és un dels Armilles Grogues més populars.
<https://www.ledauphine.com/isere-sud/2019/05/18/etienne-chouard-et-maxime-nicolle-rencontrent-des-gilets-jau-nes-a-crolles>

concentracions. Com que qui consumeix més carburants és la classe mitjana, els participants foren, almenys inicialment, fonamentalment de dretes; ja que els grups ecologistes, i per extensió, l'esquerra, es va abstenir de participar-hi. Ràpidament, en assemblees que es produïen en les rotondes bloquejades pels Armilles Grogues, es varen difondre les idees de Chouard i particularment el RIC (Rouban 2019). Aleshores, els Armilles Grogues començaren a convidar Chouard als seus debats.²⁸ Quan aquesta revolta va arribar a assolir una gran magnitud, paralitzant bona part de les carreteres de França, els grups d'esquerres s'hi van afegir (Algan 2019).

Chouard ha publicat dos llibres sobre teoria política. El 2017, *No som en democràcia!*. I el 2019 *La nostra causa comuna: instituir nosaltres mateixos la potència política que ens manca*. També aquest últim any va publicar un llibre pràctic: *Escriure nosaltres mateixos la Constitució: exercicis d'entrenament per preparar un procés constituent popular*.

Com a conseqüència de tots aquest factors, el RIC i, en menor mesura, el sorteig han passat en una dècada de la marginalitat al centre del debat polític francès.²⁹

²⁸ Conferència de Chouard i Priscila Ludosky, iniciadora dels Armilles Grogues. 29/1/19

<https://www.youtube.com/watch?v=po4M9TvXmYI&t=7s>

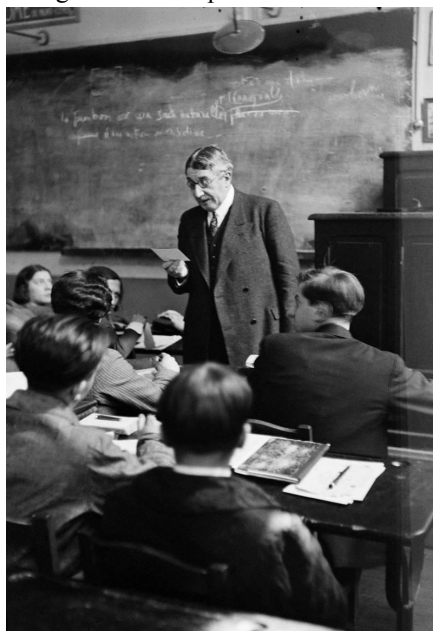
²⁹ Carta als francesos del seu President en la que es planteja el Sorteig i el RIC de gener de 2019, en francès.

https://www.liberation.fr/france/2019/01/13/le-texte-de-la-lettre-d-emmanuel-macron_1702699/

III. MARC TEÒRIC

En moltes de les seves conferències, Chouard cita com a principal font del seu pensament l'assaig *Discursos sobre els poders* del filòsof Alain.³⁰ De fet, en *Notre Cause Comune* (2019b), Chouard cita Alain dotze vegades. Émile-Auguste Chartier, conegut amb el pseudònim d'Alain, va néixer el 1868, a la localitat normanda de Mortagne-au-Perche i va morir, l'any 1951, en la localitat, també francesa, de Vésinet. Va destacar com a filòsof, assagista i periodista. L'objectiu de la seva filosofia, inspirada per Plató, Descartes, Kant, Auguste Comte i el seu professor Jules Lagneau, és aprendre a reflexionar i pensar racionalment, evitant els prejudicis. Humanista cartesiana, és un despertador d'esperits. Apassionat de la llibertat, no proposa cap sistema o escola filosòfica. Per contra, ensenya a desconfiar de les idees preconcebudes. Per a ell, la capacitat de judici que li proporciona la percepció ha de ser presa directament amb la realitat empírica i no construïda a partir d'un sistema teòric. Per tant, podem qualificar la seva filosofia com individualista i crítica.

Imatge 2: Alain impartint classe en 1932.

Font: Liberation³¹

³⁰ Chouard mostrant *Discursos sobre els poders* al públic d'una conferència. Minut 15:54
<https://youtu.be/BMkbhEG1g4k?t=954>

³¹ Fotògraf: André Buffard
https://www.liberation.fr/livres/2018/03/14/alain-naufage-d-un-sage_1636194

El seu pensament polític és republicà i radical (Damon 2006/7), tenint en compte que, el que en el seu temps, s'etiquetava com a radical, avui es considera una ideologia de centre. Abans de 1902, es va comprometre políticament amb els republicans radicals, defensant la laïcitat de la república francesa. En canvi, a partir d'aquest any, i fruit de la derrota electoral del candidat que havia recolzat, Luis Richard, va abandonar la militància política per concentrar-se en l'ensenyament i en l'escriptura. En aquest darrer àmbit, va desenvolupar un gènere literari que el va caracteritzar. Es tracta dels *propos*, que podem traduir per discursos, declaracions o, més literalment, per propostes. Són articles breus, inspirats en l'actualitat i en els esdeveniments quotidians. El seu estil és concís i utilitza recursos literaris abundants, perquè, en un principi, els *propos* es van concebre per ser publicats com a articles setmanals a diaris. L'èxit popular d'aquestes publicacions va tenir la conseqüència que no se'l va considerar un pensador seriós i la seva obra no fou valorada per certs acadèmics. Però, avui en dia, és un autor reconegut i, fins i tot, s'estudia en el batxillerat a França.

Alain i Chouard tenen alguns punts en comú pel que fa a les seves idees. En primer lloc, cal destacar el pacifisme que ambdós defensen. Quan s'acostava l'inici de la primera guerra mundial, Alain es va posicionar contra el militarisme dels països implicats, és a dir, va rebatre els arguments dels bel·licistes francesos. Això no obstant, a partir del moment en què la guerra es va declarar i sense renunciar a les seves idees, es va allistar voluntàriament. Com a actor del conflicte, va conèixer de primera mà les atrocitats de la guerra i va escriure el pamflet *Mart o la guerra jutjada*, l'any 1921. En aquesta obra, Alain plasma la situació d'esclavitud en que es troben els soldats i el maltractament al que són sotmesos per part dels seus superiors jeràrquics. En el període d'entreguerres, va recolzar algunes iniciatives pacifistes, però va desaprovar la idea del desarmament unilateral. Per la seva part, Chouard es considera pacifista i rebutja l'ús de la violència preventiva. I justifica la violència defensiva, com va fer Alain.

Pel que fa a la seva postura davant del feixisme, Alain va ser profundament antifeixista i el va combatre amb els seus articles. El seu principal objectiu va ser el feixisme francès. En canvi, va minusvalorar el perill que suposava l'Alemanya nazi, perquè veia França i els seus aliats molt superiors militarment. Chouard, encara que es manifesta clarament antifeixista,³² no veu el neofeixisme de principis del segle XXI com a un perill important. Tots dos són

³² Chouard interpretant que les seves idees són inherentment antifeixistes. Minut 27:51
<https://youtu.be/WIVYUdypoHE?list=LL&t=1671>

republicans, pluralistes i dialoguen amb persones de tot l'espectre polític, des de l'esquerra més extrema fins a la dreta. En el cas de Chouard, aquesta postura dialogant arriba al punt de dialogar amb membres de partits d'extrema dreta. Relacionada amb el seu pluralisme, hi trobam en ambdós pensadors la defensa de la llibertat d'expressió. L'any 1927, Alain es va oposar a la llei que permet al govern limitar la llibertat d'expressió en temps de guerra i, en 2020, Chouard va escriure el pròleg de l'assaig de Jean Bricmont *Elsensors contra la república*. En ell, el físic belga recull exemples concrets recents de mitjans implementats a França per limitar el dret a la llibertat d'expressió, tot opinant que són innecessaris i sovint contraproductius per defensar els drets que, segons s'afirma, es volen protegir.

Quant a la religió, Alain estudià el fenomen als seus llibres *Discursos sobre la religió* i *Discursos sobre el benestar*. Malgrat el seu interès per l'aspecte espiritual de la religió i la dimensió universal del cristianisme, critica obertament el costat irracional de la creença religiosa. Considera que creure una idea sense cap prova condueix al fanatisme, i que aquest és l'origen de tots els mals que pateix l'ésser humà. De la mateixa manera, Chouard es declara ateu i opina que les esglésies solen ser eines de dominació.³³ Per tant, tots dos coincideixen en el seu ateisme i anticlericalisme, però lluiten per la llibertat de consciència de les persones.

Respecte al socialisme, Alain no s'ha adherit mai a aquesta ideologia, però va manifestar simpatia pels moviments obrers dels treballadors i pel sindicalisme. Per contra, Chouard s'adhereix completament al socialisme i, particularment, a la vessant més moderada de l'anarquisme; de la mateixa manera que ho fan Cornelius Castoriadis, Noam Chomsky i, amb matisos, Michel Onfray, autors que Chouard cita sovint. Sobre la diferència entre esquerra i dreta, la següent reflexió d'Alain és reveladora:

La traïció és natural en un diputat, independentment del partit al qual pertanyi. I la traïció, com hem vist cent vegades, consisteix a lliscar cap a la dreta després d'haver jurat quedar-se més o menys a l'esquerra; tothom sap que hi ha una dreta i una esquerra en tots els punts de l'hemicicle; i mai no s'escoltarà que un membre hagi anat cap a l'esquerra malgrat les promeses fetes als votants. Aquest fenomen d'atracció, o repulsió, o ionització, com li volguem dir, mereix ser considerat amb atenció; el joc polític es redueix a aquests moviments insensibles que de manera lenta i segura mouen els representants del poble cap als enemics del poble. (1985)

³³ Chouard explicant el que opina sobre les religions. Minut 14.55
<https://youtu.be/3WfnUPs96Uw?t=895>

Chouard distingeix entre dreta i esquerra de forma compatible amb Alain en afirmar que l'esquerra és “l'interès general i la lluita contra tots els privilegis”³⁴ i “L'esquerra és la defensa dels dominats i la dreta és la lliure potència dels dominants”.³⁵

Finalment, sobre la democràcia, Alain exposa un conjunt coherent, però no sistemàtic, d'idees que Chouard recull i sistematitza. La idea central d'Alain és el control. Els ciutadans han de vigilar permanentment els representants. Per tant, han de ser desconfiats. La confiança impossibilita la democràcia. A *Discursos sobre els poders* (1985) ho expressa així: “Tot govern és feixista quan és permanent i incontrolat; vull dir que l'administració farà obligatori per a tothom, i sense cap límit, allò que sembli útil a l'Estat.”

Sobre el debat entre democràcia i tecnocràcia, Alain explica que, en un representant, valora més la horadesa que la competència. I ho justifica dient que els funcionaris són sobradament competents per assistir el representant. “Es creu erròniament que els ministres haurien de ser més experts que els seus subordinats. El ministre no és res més que un delegat popular per a la supervisió d'una obra determinada” (1985).

Tots dos tenen per objectiu “impedir que els rics afegixin el poder polític al poder econòmic que ja tenen” (Alain 1985) i valoren molt negativament que els partits polítics siguin intermediaris inevitables per a la participació política. Però hi ha diferències remarcables entre les solucions proposades. Per exemple, Alain no dona la mateixa importància que Chouard a la separació de poders d'origen i mostra una visió idealitzada del parlamentarisme amb sistema electoral model Westminster. Per contra, Chouard no creu que cap sistema electoral pugui servir perquè els representats puguin controlar els representants,³⁶ i, per això, és sorteista.

Cornelius Castoriadis (Constantinoble, 1922 - París, 1997) fou un filòsof que evolucionà des d'un marxisme luxemburgista i consellista fins a una filosofia propera a l'anarquisme. Sobre les seves idees, Chouard constata “la impressionant quantitat de connexions que hi ha entre aquest pensament i el meu”.³⁷ I efectivament, els dos teòrics polítics donen una

³⁴ Chouard identificant-se com d'esquerres. Minut 75:07
https://youtu.be/SLyC_D6v0Dc?t=4507

³⁵ Chouard defensant que la distinció entre dreta i esquerra pot tenir sentit. Minut 99:17
https://youtu.be/SLyC_D6v0Dc?t=5957

³⁶ Chouard criticant la representació perquè consisteix en triar amos en lloc de servidors. Minut 64:53
https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=3894

³⁷ Entrada del blog de Chouard en la que recull escrits i vídeos de Castoriadis.
<http://etienne.chouard.free.fr/Europe/forum/index.php?2012/08/09/242-chris-marker-cornelius-castoriadis-une-le-con-de-democratie>

importància central a les constitucions: “El que podem fer és col·locar al voltant de la cova una barrica de paper que s'anomena la Constitució, que limita les prerrogatives de l'Estat.”³⁸ Castoriadis va difondre el sorteig com a alternativa a l'elecció,³⁹ però no va trobar en ell la solució als problemes de la representació perquè també confiava, com Alain, en que les circumscripcions unipersonals permetrien que els electors controlessin els electes.

Étienne Chouard, per una part, segueix la proposta de Castoriadis⁴⁰ i la tradició anarquista de descentralitzar en assemblees que es federarien enviant delegats controlats pel mandat revocable. Però trenca amb el problema del sistema electoral poc proporcional i indirecte que implica, defensant el sorteig com a alternativa a l'elecció. El sorteig permet que els representants surtin directament a tots els nivells, el que elimina el problema del sufragi indirecte. I el sorteig pot ser més proporcional que el més proporcional dels sistemes electorals, ja que no només reparteix proporcionalment els representants entre les línies de divisió visibles a la societat, sinó que també els reparteix entre les invisibles.

³⁸ Castoriadis explicant la utilitat de les constitucions. Minut 7:01

<https://www.dailymotion.com/video/xnnr77>

³⁹ Castoriadis defensant el sorteig. Minut 98:45

<https://youtu.be/xMcM5jSH5K8?t=592>

⁴⁰ Castoriadis defensant “la idea de la democràcia pensada rigorosament i fins al final.” Minut 19:12

<https://youtu.be/UKasg39ZmKM?t=1152>

IV. PENSAMENT DE CHOUARD

1. AXIOLOGIA DE CHOUARD

Si només calguessin algunes hecatombes
per que, finalment, tot canviés, que finalment tot s'arreglés
Després de tantes revolucions en les que tants caps roden
Al paradís terrenal ja hi seriem

Georges Brassens⁴¹

Del discurs d'Étienne Chouard podem extreure el següents valors dels que sol parlar explícitament. En primer lloc, parla de vergonya⁴² i humilitat. Les explica relatant que, quan va publicar la seva crítica al Tractat pel que s'estableix una Constitució per Europa, va adquirir notorietat d'una manera sobtada i va experimentar en primera persona que “la mirada dels altres et canvia”. Les persones que s'identifiquen amb la seva postura suposaren un reforç positiu i els crítics feren que s'esforcés per demostrar les idees que defensà. Per tant, totes dues implusen cap a la virtut. De tot això, extreu dos corolaris, que es poden sintetitzar dient que tenir vergonya ens acosta a la virtut i que no tenir-la resulta molt perillós. La vergonya està molt relacionada amb la humilitat, és a dir, amb l'acceptació dels propis errors i la voluntat de canviar allò que no ha resultat tan positiu com semblava a priori. Com afirma el propi Chouard: “Tothom s'equivoca. El que és important és no perseverar en l'error.”

Per tal de trobar els errors, el millor mecanisme és la crítica i l'apertura a les idees procedents d'aquells que pensen de manera diferent de nosaltres. Les postures contràries ens

⁴¹ Brassens cantant *Mourir pour des idées*

“Encore s'il suffisait de quelques hécatombes
Pour qu'enfin tout changeât, qu'enfin tout s'arrangeât
Depuis tant de "grands soirs" que tant de têtes tombent
Au paradis sur terre on y serait déjà”

<https://www.youtube.com/watch?v=iZpNgSaYWts>

⁴² Chouard explica els efectes positius de la vergonya. Minut 2:07
<https://youtu.be/oN5tdMSXWV8?t=127>

ajuden a replantejar-nos les nostres idees. Del qüestionament, poden sortir dos resultats. El primer és el rebuig d'allò que pensàvem i, el segon, l'enfortiment de les nostres idees. En qualsevol cas, la crítica és saludable contra el dogmatisme. Així, els debats tindran per objectiu assolir la veritat, en comptes de centrar-se en intentar convèncer l'adversari sense considerar quines idees són millors. La crítica implica la humilitat i la capacitat per dialogar amb aquelles persones que tenen diferents punts de vista sobre les mateixes qüestions. Així mateix, Chouard admira la capacitat de negociar i de consensuar de persones que tenen interessos contraris.

Com es pot deduir dels raonaments anteriors, Chouard defensa l'apertura a la crítica, replantejar-se les idees, l'interès pels que opinen diferent. Defensa aquesta actitud perquè li serveix per fer les seves idees més robustes. Cerca una objecció major que demostrï que la seva idea no funcionarà, per exemple, que “la majoria del humans vulguin un cap, que no vulguin ser sobirans”.⁴³ Quan demana als altres que trobin errors en els seus escrits per tal de corregir-los està apel·lant a la cooperació, “estem creant un cervell col·lectiu”.⁴⁴ Per tant, valora la cooperació com a valor que permet millorar les nostres idees. Citant el filòsof humanista Michel de Montaigne (1533-1592),⁴⁵ troba magnífic el debat quan tots els contertulians cerquen la veritat per damunt d'intentar convèncer, quan mostren empatia, quan intenten aprendre de l'altre. I no només valora el diàleg com a font de coneixement individual, també hi cerca una funció social, admira la capacitat de negociar i consensuar, de posar persones de diferents opcions d'acord.

Aquests valors estan en consonància amb el pacifisme que guia la seva estratègia política. Per exemple, quan bona part dels Armilles Grogues defensaven fer una gran marxa a París, Chouard s'hi va oposar amb vehemència perquè, estava segur que, per la mala praxi del Ministeri de l'Interior, acabaria en violència i que això seria negatiu per al moviment. Més teòricament, opina que, a partir d'una proporció de la població molt superior a la meitat que es manifesti, els policies i militars no dispararan. S'identifica com a pacifista i, per tant, està en contra de començar una revolta quan aquesta pugui comportar un perill de violència.

⁴³ Chouard especulant sobre en què podria estar equivocacat. Minut 1:59
<https://youtu.be/YISlzmXrJsw?t=119>

⁴⁴ Chouard recomanant calma per “frotar les neurones” amb les dels que pensen de manera diferent. Minut 1:11 <https://youtu.be/YISlzmXrJsw?t=71>

⁴⁵ Chouard explicant l'art de la conversa de Montaigne. Minut 82:17
<https://youtu.be/3TTCXL0n9xw?list=WL&t=4937>

Finalment, cal destacar un darrer valor que, encara que Chouard no el reivindica explícitament, es desprèn de la seva valoració de la crítica. Aquest valor és la concreció o precisió que ens permet delimitar les nostres idees i propostes perquè puguin ser criticades de manera eficaç. Tant en les seves propostes jurídiques com en les econòmiques, porta la precisió a un nivell poc habitual en l'àmbit de la propaganda política. De fet, aquest àmbit es caracteritza per l'ambigüitat com a eina per aconseguir l'adhesió de persones amb idees contràries. La concreció de Chouard s'observa, per exemple, quan explica que s'ha de sortejar representants entre tota la població, donant el dret de renunciar-hi a posteriori en lloc de a priori. A l'apartat de la utopia explico aquest problema. Un altre exemple és la crítica a l'article 123.1 del Tractat de la Unió Europea explicat a l'apartat de la biografia. Sobre el que diu “El que esclavitzava els Estats als mercats financers té un nom: 123.”

Étienne Chouard s'ha mostrat fascinat per l'assaig *La ética del hacker i l'esperit de la era de la informació* (Himanen 2001). Opina que l'ètica hacker és un programa polític formidable del que extreu els següents punts. (1) No treballar per doblers, sinó per la col·lectivitat. (2) Treballar amb entusiasme, passió i plaer. En clara oposició a l'ètica protestant que va descriure tan acuradament Max Weber, en la que el treball és una obligació i es fa una defensa de la austeritat. (3) Compartir gratuïtament. L'antinòmia de l'ètica protestant en la que els doblers són interpretats com la designació de Déu dels elegits. I (4) l'organització autogestionada, sense direcció central, característica de la comunitat científica.⁴⁶

Resumint els valors que implica la ética dels hackers, Chouard hi destaca la passió consistent a fer una feina intrínsecament interessant. També hi destaca la llibertat, que implica la possibilitat de canviar lliurement de passió, amb un lloc sempre reservat al joc. Fomentar la participació de tothom en la xarxa, amb una total llibertat d'expressió i el respecte de la vida privada mostrat pels hackers també li sorprenen. I els valors del desinterès financer, de la cura dels altres i l'ajuda als abandonats li recorden el de l'ajuda mútua de la moral anarquista de Piotr Kropotkin.

⁴⁶ Chouard, entrevistat a la cadena Thinkerview, que està recolzada per una comunitat de hackers. Minut 68:43 https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=4121

2. DIAGNÒSTIC: CÒM ÉS EL MÓN PER CHOUARD

Per assegurar-nos que ningú ens vingui a fotre
financem el govern i l'oposició
qualsevol que governi tindrà màxim interès
en deixar-nos robar en pau

La Polla Records⁴⁷

Observa un malestar generalitzat al planeta: guerres, privació, escassetat i injustícia.⁴⁸ Matisa que no s'hi inclou, perquè és conscient d'estar en un lloc molt alt en la estratificació social del seu país i de que la població francesa està, de mitjana, molt alta en l'estratificació social mundial. Observa que hi ha molta gent que s'hi queixa, que vol arreglar-ho i que proposa solucions parcials. A partir d'aquest punt de partida, desenvolupa un mètode d'anàlisi per comprendre en profunditat les causes d'aquest malestar. El mètode d'Hipòcrates, que explica així:

Quan hi ha un problema per resoldre, una malaltia que curar, òbviament, no tractes de combatre els efectes. No arreglaràs gran cosa. Tampoc combatis les causes, són múltiples. La solució no és allí. És més eficaç buscar entre totes les causes, la causa principal. Com a mínim una de les causes principals que determinen les altres. Aquesta és la que necessitem. És la que estic cercant.⁴⁹

Primerament, classifica els problemes en polítics i tècnics.⁵⁰ Interpret aquesta distinció de la següent manera. Polítics són els problemes del tipus “Què fer?” i els tècnics són del tipus “Com fer-ho?”. Plantejar un problema és una qüestió política. Resoldre un problema plantejat de forma concisa, precisa i específica és un qüestió tècnica. Decidir si el problema ha estat plantejat de forma suficientment concisa per ser considerat tècnic o, per contra, la pregunta és

⁴⁷ Evaristo Páramos cantant *Sin escrúpulos*
“Para asegurarnos que nadie nos va a joder
financiamos al gobierno y a la oposición
cualquiera que gobierne tendrá máximo interés
en dejarnos robar en paz”

<https://www.youtube.com/watch?v=T9bs-MkpyeY>

⁴⁸ Chouard explicant l'estratificació social mundial. Minut 3:50

<https://youtu.be/INpSiQy7Cgc?t=230>

⁴⁹ Chouard explicant el mètode d'Hipòcrates, amb un lapsus en el que confon el seu nom amb el d'Heròdot. Minut 4:22 <https://youtu.be/oN5tdMSXWV8?t=262>

⁵⁰ Chouard explicant que el problema de l'alimentació no és tècnic, és polític. Minut 63:56
<https://youtu.be/thwQ6rZrt4O?t=3836>

suficientment oberta per catalogar-la de política és un problema polític. Les decisions tècniques, la tècnica, ve delimitada per les decisions polítiques, la política. És per això que Chouard dona més importància a la política que a la tècnica. Arriba a afirmar “Al meu entendre, no tenim cap problema tècnic. Tenim un munt d'activistes, pensadors, científics, persones de gran valor que ja han analitzat els nostres problemes tècnics i que han imaginat totes les solucions tècniques. No tenim problemes tècnics, ja en tenim les solucions.” Concloent que “si no aconseguim implementar-les és perquè tenim un problema polític”.⁵¹

Imatge 3. Étienne Chouard a ca seva en març de 2012

Font: Le Nouvel Observateur⁵²

En analitzar el problema polític, es rebel·la contra el discurs dels representants, legitimat per la ciència política, de que no tenen poder. Opina que no és cert que els poders estiguin afeblits. El problema no és que la política s'hagi tornat impotent davant l'economia. I ho justifica observant que la policia, l'exèrcit o l'administració de justícia continuen obeint la llei. També contradiu a aquells que donen més importància a la incompetència que a la corrupció. Seguint l'observació d'Alain, “L'elit, perquè està destinada a exercir el poder, també estan destinada a ser corrompuda per l'exercici del poder. Estic generalitzant; hi ha excepcions.” (1985), Chouard opina que “Els polítics no són incompetents: són intel·ligents i corruptes; fan

⁵¹ Chouard explicant la diferència entre problemes tècnics i polítics. Minut 6:01

<https://youtu.be/fgwICw8M1WE?t=361>

⁵² Fotògraf: Mathieu Deslandes

<https://www.nouvelobs.com/rue89/rue89-presidentielle-2012/20120326.RUE8530/etienne-chouard-n-est-pas-mort-il-soigne-les-orphelins-du-non.html>

la seva feina, perfectament, contra l'interès general i pels rics, que els van portar al poder precisament per això. Dir que són incompetents impedeix diagnosticar la traïció.”⁵³ Completa aquesta crítica oposant-se a la idea que els representants no coneixen els problemes reals dels representants. Veu com a un error considerar els actors polítics corruptes com incapaçs o com persones cegues.

Tenint en compte la perspectiva històrica, sentència que, després de dos cents anys de triar representants, la traïció d'aquests és sistemàtica i per tant, són, com a mitjana, pitjors que la població que representen. Ampliant el període històric i geogràfic, observa que, a tot el planeta i durant tota la història de la humanitat, els homes no han estat capaços de controlar els seus representants. En interpretar aquesta dada, es podria arribar a la conclusió que l'ésser humà és intrínsecament incapaç de fer-ho. Però, per la seva formació com a jurista, no ho veu així. En totes les constitucions veu aquesta impotència prescrita sempre. Pensa que, si és a totes les constitucions i durant tota la història, no pot ser un complot. I cerca una explicació alternativa al complot. La trobà en el procés constituent.

Abans de resumir l'anàlisi de Chouard del procés de reforma de les constitucions, descriu els tres conceptes que consider claus per entendre el seu pensament jurídic: (1) jerarquia normativa, (2) constitució i (3) conflicte d'interessos. En exposar el seu pensament polític, fa sovint referència a tots tres.

Primer, el concepte de jerarquia normativa consisteix a que hi ha unes lleis que estan per damunt d'altres, és a dir que són més importants. Per exemple, la llei espanyola de procediment administratiu comú de les administracions públiques ho concreta en què seran nul·les les disposicions que contradiguin una norma de rang superior (Article 47.2 de la Llei 39/15⁵⁴). La jerarquia de les lleis té diverses utilitats, com solucionar les contradiccions entre elles. Si hi ha una contradicció entre una llei aprovada pel parlament i una ordre escrita d'un ministre (totes dues publicades correctament al Butlletí Oficial de l'Estat), el funcionari ha d'aplicar la llei, no la ordre. Per tant, la jerarquia normativa dona seguretat al ciutadà i limita l'arbitrarietat del poder. El pensament polític de Chouard es basa en diferenciar l'àmbit legislatiu del constitucional. Per exemple, el reconeixement del dret a gaudir d'un medi

⁵³ Entrada del blog de Chouard explicant que el problema principal és la corrupció, no la incompetència.
<https://www.chouard.org/2020/10/16/reflechissez-qui-a-institue-notre-impuissance-populaire-en-presence-dun-president-arbitraire-et-cruel/>

⁵⁴ Llei espanyola de procediment administratiu en castellà
<https://boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-10565#a47>

ambient saludable forma part de l'àmbit constitucional. Mentre que la decisió de construir o no centrals nuclears forma part de l'àmbit legislatiu.

Segon, per damunt de tota la jerarquia normativa està (o, segons Chouard, hauria d'estar) la Constitució. Opina que els tractats internacionals, que de vegades són al mateix nivell jeràrquic que la Constitució, haurien d'estar per baix d'aquesta.⁵⁵ La constitució fixa qui és poderós i qui no ho és. Chouard segueix la filosofia del dret consistent en afirmar que una constitució hauria de servir a afeblir, limitar i constreñer els poders. No a organitzar-los. Ja que els poders no necessiten del poble per organitzar-se. Seguint la idea principal d'Alain i citant el filòsof liberal Benjamin Constant, insisteix en que una constitució és un acte de desconfiança. “En això, és com un contracte. Un contracte defineix el comportament que tindrem quan les coses van malament.”⁵⁶ A partir d'aquesta idea raona que una constitució que no limita els poders i, limita la capacitat del poble per controlar els poders no és una constitució. I, per això, l'anomena anti-constitució.

També opina que les constitucions no haurien d'estar escrites en llenguatge jurídic, haurien d'estar escrites en un llenguatge suficientment comprensible com perquè tots els ciutadans puguin entendre-les. El llenguatge jurídic, com qualsevol altra jerga, dificulta la comprensió dels que no pertanyen al “gremi”. I si afegim a aquest fet la eventual intenció del legislador de ser deliberadament, confús, obtús, oscur, perquè les persones només compreguin la llei el dia que els afecta directament, el llenguatge jurídic esdevé una eina per l'engany. Això no lleva que vegi en el llenguatge jurídic l'avantatge de la precisió.⁵⁷ I per això defensa que el qualsevol ciutadà sigui assistit per juristes quan ha d'escriure normes.

Tercer, el conflicte d'interessos no vol dir que una persona sigui corrupta. Vol dir que una persona amb poder té, al mateix temps, un interès personal contrari a l'interès general. Posa l'exemple d'un jutge que ha de jutjar la seva pròpia filla. Pot ser un molt bon jutge, però ell mateix s'abstindrà de jutjar perquè està en un conflicte d'interessos. Anàlogament, el legislatiu en particular i els poders en general, quan escriuen una constitució estan en un conflicte d'interessos. Si tinguessin honor, dirien que “per escriure la Constitució, que és el text que limita el nostre poder, no som nosaltres els que hem d'escriure-la. Si hi ha unes eleccions al

⁵⁵ Chouard qualificant de traïció que els tractats internacionals no estiguin per davall de les constitucions. Minut 76:35 https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=4613

⁵⁶ Chouard citant a Constant sobre el concepte de constitució. Minut 45:39 <https://youtu.be/OhAeJdmcqx4?t=2739>

⁵⁷ Chouard explicant el llenguatge jurídic. Minut 14:43 <https://youtu.be/nNZ2jX9HBmY?t=883>

poder constituent, no anem a presentar-nos-hi. Perquè ens trobam en un conflicte d'interessos.”⁵⁸

El procediment de reforma total o parcial d'una constitució és, per Chouard, el moment polític més important. Dins del text de la Constitució, els articles que regulen la seva reforma són tan importants com el que més, ja que prescriuen els límits per canviar qualsevol altre article. Amb els matisos del cas suís explicat al capítol del context històric, les constitucions han estat escrites per persones poderoses: diputats, ministres o juristes de gran prestigi. De vegades, han sigut refrendades pel poble. Refrendades en bloc, sense poder refrendar uns articles sí i altres no. I s'han escrit interpretacions per tots els gustos sobre els motius per votar sí, no o abstenció. Sovint tenen parts obscures, que en terminologia jurídica no vol dir que siguin ambigües, sinó que donen a entendre el contrari del que diuen. Chouard posa com a exemple d'obscuritat l'article 3 de la Constitució francesa: “La sobirania nacional pertany al poble que l'exerceix mitjançant els seus representants i per la via del referéndum.”⁵⁹ I n'opina que és un oxímoron: “Si dius que l'exerceix per mitjà dels seus representants és que no l'exerceix en absolut”.⁶⁰ Raona que, si la Constitució és l'eina per limitar el poder dels poderosos i aquests són els que l'escriuen, tenen un conflicte d'interessos. I per això no posen els límits al seu poder necessaris per prevenir la traïció.

Recapitulant, Chouard, seguint el mètode d'Hipòcrates, diagnostica que:

- (1) El patiment té solucions tècniques conegudes que no s'estan aplicant.
- (2) Les solucions tècniques venen delimitades per problemes polítics.
- (3) Els representants polítics són suficientment competents i poderosos per conèixer aquests problemes i solucionar-los.
- (4) No ho fan perquè la llei permet trair els seus representats.
- (5) La llei està organitzada de manera jeràrquica.
- (6) En la cúspide d'aquesta jerarquia es troba la Constitució.
- (7) La Constitució està escrita per persones que s'enfronten a un conflicte d'interessos.

⁵⁸ Chouard explicant el conflicte d'interessos. Minut 67:25

https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=4045

⁵⁹ Constitució francesa en francès.

<https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>

⁶⁰ Chouard criticant l'article 3 de la Constitució francesa. Minut 63:08

<https://youtu.be/K5VGiK-ZMtU?t=3788>

3. UTOPIA: COM HAURIA DE SER EL MÓN SEGONS CHOUARD

Només li demano a Déu
que l'engany no em sigui indiferent.
Si un traïdor pot més que uns quants,
que aquests quants no ho oblidin fàcilment

Mercedes Sosa⁶¹

Malgrat el seu recurs a la utopia, Chouard no creu que els ciutadans siguin éssers especialment virtuosos. Per això, no creu que identificar els més virtuosos d'entre els ciutadans i designar-los dirigents sigui la solució als problemes polítics, perquè opina que tots tenim en nosaltres mateixos una part bona i una part dolenta. Això el diferencia tant de la creença de Rousseau, que va dir que “l'home és bo per naturalesa”, com de la de Hobbes, segons el qual “l'home és un llop per l'home”. Malgrat les diferències, comparteix amb tots dos el reconeixement del paper de les institucions per fomentar la virtut o, per contra, per allunyar els interessos dels ciutadans del bé comú i de l'interès general.⁶²

Com es pot deduir del seu diagnòstic, totes les persones que tinguin un conflicte d'interessos no haurien de ser representants en una assemblea constituent. Ho sintetitza amb la frase “No és funció de les persones de poder fixar els límits del poder”. (2019b) En fer enumeracions no exhaustives d'aquestes persones, hi inclou tots aquells que hagin sigut o vulguin esdevenir part dels poders legislatiu, executiu o judicial. Es planteja excloure de l'assemblea constituent tots els alts funcionaris, inclosos els jutges, i els dirigents dels partits polítics.

En aquest apartat, exposaré les alternatives que investiga Chouard a què les persones de poder escriguin les Constitucions. Totes elles parteixen del principi que tots els ciutadans han de poder establir els límits del poder. D'aquesta manera, la Constitució no tan sols no impedirà el control dels representants pels seus representats, sinó que el garantirà. A més a més, donar

⁶¹ Sosa cantant *Solo le pido a Dios*.

“Sólo le pido a Dios
que el engaño no me sea indiferente.
Si un traidor puede más que unos cuantos,
que esos cuantos no lo olviden fácilmente”

<https://www.youtube.com/watch?v=eyR8CP77imA>

⁶² Chouard explicant que les institucions poden conduir els ciutadans cap a la virtut. Minut 3:53

<https://youtu.be/oN5tdMSXWV8?t=233>

responsabilitat als ciutadans, té com a efecte que esdevinguin més responsables o, en paraules de Chouard, més virtuoses. Per tant, no es tracta tant d'establir una nova constitució sinó de modificar el procés constituent. Chouard ho resumeix amb la frase “És la nostra renúncia al procés constituent la que és la causa principal de les injustícies socials” (2019b).

Malgrat la importància del principi rousseauià de fer participar tothom en les decisions que els afecten directament, Chouard fa una concessió a Hobbes quan assenyala que aquest principi té una excepció. Aquesta es produeix quan la situació requereix de decisions molt ràpides, com en temps de guerra. I, per això, ha recopilat tres experiències històriques amb les que justifica la necessitat del lideratge fort en temps de guerra i la necessitat de controlar i debilitar el lideratge en temps de pau. Primer, els antics atenencs utilitzaren el sorteig per designar tots els magistrats de la ciutat excepte l'estrategos (cap militar) que era triat. (Manin, 1995) Segon, algunes tribus d'indis americans només mostraven un respecte especial pels seus caps en temps de guerra.⁶³ I tercer, els pirates del carib controlaven els capitans perquè no donessin ordres injustes en temps de pau i, si ho feien, tenien dret de constituir-se en consell per decidir destituir-los.⁶⁴ També és conscient de l'abús de la declaració de l'estat d'urgència que suspendria drets necessaris per a la democràcia. L'estat d'excepció permanent, l'anomena “guerra permanent”⁶⁵ i diu que Georges Orwell la descriu a la novel·la *1984*.

La proposta constructiva a la que Chouard dóna més rellevància és l'ús del sorteig com a alternativa a l'elecció. La promou amb el lema “No hi ha democràcia sense sorteig”. En exposar-la, es basa primerament en l'experiència de la democràcia atenenca clàssica, en la qual es sortejava el que, avui en dia, entenem per poders executiu i judicial. El poder legislatiu requeia en l'assemblea de tots els ciutadans, és a dir, que hi estaven excloses les dones, els estrangers i els esclaus. Però Chouard no defensa la utilització del sorteig per designar el poder executiu, sinó pel cas del poder legislatiu. Tampoc està en contra, ben al contrari, de què, en àmbits territorials suficientment petits per poder-se reunir en assemblea, el poder legislatiu el tingui aquesta assemblea. Però, quan l'àmbit territorial esdevé suficientment gran com per impossibilitar la reunió del *demos*, proposa que es reuneixi una assemblea sortejada.

⁶³ Chouard relatant l'exemple dels iroquesos. Minut 77:28

<https://youtu.be/jQBDzrdA96o?t=4648>

⁶⁴ Chouard relatant l'exemple dels pirates. Minut 74:01

https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=4440

⁶⁵ Chouard recomanant llegir a Orwell. Minut 75:16

https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=4516

Aquesta proposta dista molt de la pràctica consellista, consistent, per exemple, a que els consells d'obrers de fàbrica enviïn delegats o representants electes a consells d'àmbit regional.

Chouard recull tres formes amb les que recomana utilitzar el sorteig. En primer lloc, amb cambres d'òrgans de control (pels poders legislatiu, judicial i mediàtic). En segon lloc, d'una segona cambra legislativa, que colegislaria amb una electa, la qual, en un moment donat, podria ser eliminada i, en tercer lloc, l'assemblea constituent.⁶⁶

Segons Chouard, el sorteig ens protegeix dels conflictes d'interessos, ja que el seu objectiu és que els sortejats no s'aferrin al poder. Això ho emfatitza constantment quan afirma que vol caps debilitats, que la Constitució ha de protegir-nos dels caps i que els sortejats no deuen res a ningú. “És molt més difícil subornar algú que no deu res a ningú”⁶⁷ afirma. Això no obstant, Chouard és conscient que el sorteig, en si mateix, no elimina tota possibilitat de corrupció. A més, s'hi han d'afegir mecanismes per tal de controlar els sortejats. A les cambres sortejades defensa que el poder estigui limitat, a través de mandats curts, no renovables i molt controlats. “No es tracta només de la designació per sorteig en lloc de per elecció. (...) Veient que hi ha inconvenients, es creen institucions que resolen els inconvenients.”⁶⁸ Aquí es veu la influència de Alain, que proclamava que el poder sempre ha d'estar limitat per institucions que controlaran aquells que el tenen, amb frases tan contundents com “No només dic que no confio en cap mena de líder; això seria dir massa poc. En el fons,estic segur que qualsevol líder serà un detestable tirà si el deixem fer.” (1985). Chouard relata que els atenencs eren ben conscients de l'amenaça de corrupció dels representants sortejats, per la qual cosa varen establir una bateria de mecanismes de control del mandat: examen (abans), revocació (durant), rendició de comptes (al final) i la persecució del delictes (després). Troba però que els atenencs no l'encertaren del tot en fer el sorteig entre voluntaris. Chouard, citant Plató, critica: “La pitjor cosa que pot ocórrer a una ciutat és donar el poder a aquells que el volen.”⁶⁹ No és que Plató es manifestés a favor del sorteig, però sí va advertir el perill de donar el poder a aquells que el volen. Com que Chouard comparteix amb ell aquesta idea, considera que la millor tècnica per donar el poder a aquells que no el perseguixen és el sorteig entre en tota la

⁶⁶ Chouard explicant formes d'utilitzar el sorteig. Minut 13:07

<https://youtu.be/8hrG-EcNdKM?t=787>

⁶⁷ Chouard explicant la corrupció. Minut 2:06

https://youtu.be/hc8it_IT8AU?t=126

⁶⁸ Chouard valorant els punts febles del sorteig. Minut 46: 42

<https://youtu.be/HDg2sI ZZi8I?t=2802>

⁶⁹ Chouard citant Plató sobre donar el poder a qui el vol. Minut 3:33

<https://youtu.be/nn9ApK-qwJo?t=212>

població i no entre voluntaris. No està en contra de que els sortejats puguin refusar l'encàrrec, però insisteix en què ha de ser després del sorteig.⁷⁰

Opina que, en cas de fer una elecció, també hauria de ser sense candidats.⁷¹ I respecta que pugin refusar l'encàrrec perquè és conscient de la dificultat de polititzar permanentment la població i, per aquesta raó, diu que no cal fer política tots els dies. En un sistema el més democràtic possible, “no necessitem que tots els ciutadans hi participin. El que necessitem són bones institucions i un mínim de politització. Cal que els ciutadans es preocupin almenys de la Constitució.”⁷² Sobre l'elecció, interpreta que la intenció és seleccionar els millors i és per aquest objectiu que l'etiqueta com a aristocràtica. Quan una persona tria, tria els que creu que són els millors. Però el sistema no obté el resultat desitjat. Els electes no són, de mitjana, millors que la mitjana. Ell observa que són pitjors que la mitjana. Afirmar no haver conegut mai cap sistema aristocràtic que seleccioni representants que siguin, de mitjana, millors que la mitjana de la població que representen. Partint d'aquesta base, planteja per què no quedar-nos amb la mitjana, que sabem ben bé com seleccionar-la? Per això, defensa el sorteig com a alternativa a l'elecció.

Matisa que si algú li presenta un sistema aristocràtic que seleccioni millor que el sorteig, deixarà de ser democratista i passarà a ser aristocratista. Un sistema així podria ser la democràcia líquida. Aquesta consisteix a garantir els drets següents. (1) Elegir un representant en el qual es delega completament la presa de decisions (democràcia representativa). (2) Votar directament qualsevol decisió (democràcia directa). (3) En qualsevol moment, canviar de representant (mandat revocable). I (4) tot tipus de fórmules mixtes: per cert tema, triar un determinat representant; per un altre tema, un representant diferent; per a un tercer tema, votar directament i, en qualsevol moment, poder canviar totes aquestes opcions (democràcia líquida). Els punts dos i tres requereixen, en la pràctica, de vot electrònic. No he trobat cap comentari públic de Chouard sobre la democràcia líquida. Però sí declarant-se categòricament contra el vot electrònic. Seguint les advertències de comunitats de hackers, com l'associació

⁷⁰ Chouard defensant que els sortejats renunciïn a posteriori. Minut 34:59

<https://youtu.be/HDg2sI ZZi8I?t=2099>

⁷¹ Chouard conta que, en temps de la Revolució Francesa, les eleccions eren sense candidats. Minut 30:22

<https://www.dailymotion.com/video/xslkxs>

⁷² Chouard defensant la participació de tothom quan s'escriu una constitució. Minut 71:10

<https://www.dailymotion.com/video/xslkxs>

alemana Chaos Computer Club,⁷³ Chouard sentència: “Amb les màquines per votar anem a fer-nos enganyar, segur. Cal anar a trencar-les amb una destrat. No hem d'acceptar-les.”⁷⁴ Per tant, fins que la humanitat inventi la forma de que el vot electrònic sigui al mateix temps traçable i anònim, i per molt compatible que sigui amb les seves idees, no pot defensar la democràcia líquida.

A l'apartat del context històric he narrat com Chouard va defensar un altra eina per implementar la democràcia: el Referèndum d'Iniciativa Ciutadana (RIC).⁷⁵ El RIC consisteix en què qualsevol ciutadà pot, recollint un nombre de signatures, proposar un canvi legislatiu que serà votat en referèndum vinculant sense que els poders legislatiu o executiu puguin vetar-lo. La Constitució suïssa el recull als articles 138 a 142, 194 i 195.⁷⁶ Es requereixen 100.000 signatures per iniciar una reforma de la Constitució i la meitat perquè el poble pugui, per referèndum, vetar una llei federal o un tractat internacional. Tota reforma de la Constitució requereix l'aprovació per referèndum per entrar en vigor. En síntesi, Suïssa compta amb un poder legislatiu bicameral, que va legislant, electe amb un sistema electoral que no destaca per garantir més llibertat ni més igualtat de vot que els de la majoria d'Estats europeus; però, per damunt d'aquest poder legislatiu està el poble que pot, en qualsevol moment, vetar una llei. La Confederació Suïssa està, a grans trets, molt més descentralitzada que Alemanya i Espanya. El RIC no només s'aplica a nivell federal, també s'utilitza a nivell Cantonal i Municipal seguint les normes particulars de cada Cantó i, de vegades, de cada municipi. Quatre dies a l'any estan reservats en el calendari per fer-hi referèndums.⁷⁷ Per tant, aquesta forma de democràcia directa no ralenteix directament la governança del país. Indirectament, pot ser sí, ja que els suïssos tenen una cultura del consens que es nota en què el poder executiu sol estar format per cinc partits o que el poder legislatiu intenta sempre

⁷³ Entrevista a Linus Neumann, del CCC. “Si l'ordinador està programat perquè el vot individual sigui verificable, com ha de ser, es viola el vot secret. I si es vol respectar el vot secret, les eleccions ja no podran ser verificables.”

<https://www.dw.com/es/chaos-computer-club-en-alemania-elecciones-con-voto-electr%C3%B3nico-no-respetan-principios-democr%C3%A1ticos/a-46890571>

⁷⁴ Chouard oposant-se amb vehemència al vot electrònic. Minut 34:30

<https://youtu.be/HDg2sIZZi8I?list=PLNe2mvDx2FbF7C-QJS17tCfZSNrPTCVJB&t=2071>

⁷⁵ Entrada al Blog de Chouard presentant la pàgina web www.ric-france.fr que va ser creada el 2006.

http://etienne.chouard.free.fr/Europe/forum/index.php?2012/06/19/230-rendez-vous-ce-soir-de-21-h-a-22-h-sur-opinews_com-avec-yvan-bachaud-pour-parler-du-ric-referendum-d-initiative-populaire

⁷⁶ Constitució suïssa en francès, anglès i altres llengües.

<https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/fr#a138>

⁷⁷ Calendari de la data prevista a cada trimestre per poder-hi fer referèndums.

https://www.bk.admin.ch/ch/f/pore/va/vab_1_3_3_1.html

aprovar les lleis per percentatges de representants tan altes que desincentiven la recollida de signatures contra elles.

Chouard ha valorat la Constitució suïssa i el sistema polític que genera com a qualitativament diferents dels de la resta d'Estats del món.⁷⁸ Afirmar que s'assembla a la democràcia en abundants punts molt importants.⁷⁹ L'identifica com a semidemocràcia. El que s'assembla a la qualificació de politòlegs com a democràcia semidirecta. Valora molt positivament el RIC, però el descriu com a una involució respecte de la democràcia directa. Explica que el RIC va néixer com una compensació per la pèrdua de poder del poble suís, en renunciar a la democràcia directa. Denuncia que el RIC és insuficient perquè només és un mecanisme útil per resoldre els problemes més greus. I observa que, en el dia a dia, els suïssos es fan enganyar per moltes petites coses. A més a més, opina que els mitjans de comunicació a Suïssa són, com a França, “terriblement manipuladors”.⁸⁰ Aquesta manipulació limita la democràcia, ja que cal un veritable debat previ al referèndum, que només pot dur-se a terme si el poble té el control dels mitjans de comunicació. Arran d'aquestes reflexions, a la comunitat de col·laboradors de Chouard, el consens entre la major part dels promotors del sorteig i dels del RIC arribà ràpidament: totes dues eines són complementàries i indispensables.

Chouard, a les primeres conferències, va donar menys importància al RIC que al sorteig i matisa que, sobretot, és important com a mecanisme de reforma d'una constitució. Conta que, als tallers constituents, els participants sempre arriben a escriure el RIC. Pot ser per l'entusiasme que desperta aquesta eina entre els seguidors de Chouard, aquest es marca com a prioritat canviar la Constitució per aconseguir-ho. Però alerta que si no va acompanyat d'una bona deliberació, pot ser emprat pel poder com a eina de legitimació de les seves decisions. En difondre aquest procediment, es troba les típiques reticències⁸¹ -generades pel pessimisme antropològic- que Alain (1985) ja va identificar:

Llegiu les declaracions públiques; veureu que a totes elles les agafa un furiós desig de disparar contra l'elector, dient que és ignorant, que és corrupte, que és inconstant, que és ingrà i que s'ha de

⁷⁸ Chouard valorant el sistema polític suís. Minut 53:34

https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=3213

⁷⁹ Chouard opinant que el sistema polític suís s'assembla a la democràcia. Minut 96:53

https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=5808

⁸⁰ Chouard criticant el sistema mediàtic suís. Minut 15:34

<https://youtu.be/INpSiQy7Cgc?t=934>

⁸¹ Tretze arguments contra el RIC recollits i rebatuts per la cadena “*Democratie d'abord*”, en francès.

<https://youtu.be/Tb0UyhEUf80>

cercar algun sistema enginyós que permetrà a diputats eminents, ministres eminents, buròcrates eminents agafar el votant en lloc d'ell i treballar per a la seva felicitat, malgrat ell mateix. (...) Conec aquesta cançó. Tots els buròcrates que he conegut me l'han cantada: i això vol dir, gairebé sense embuts, que el sufragi universal, si ens el prenem seriosament, és una institució absurda.

Per arribar a les persones que posen aquestes objeccions -que són gairebé totes comunes amb les que es posa contra el sorteig-,⁸² Chouard diferencia quatre modalitats de RIC,⁸³ ja que els ciutadans poden desitjar unes sí i d'altres no. (1) Per imposar una llei que els representants no volen aprovar. (2) Per vetar una llei que els representants volen imposar. (3) Per revocar un representant. I (4) per modificar una constitució.

Des del meu punt de vista, en tota decisió política -i la aprovació d'una constitució o la seva reforma ho són-, podem distingir tres fases: la iniciativa, la deliberació i la votació. El RIC soluciona la primera i la tercera, però la segona és més complexa. Chouard, a més de proposar la constitució d'una o diverses cambres sortejades que deliberin,⁸⁴ defensa que es facin assemblees deliberatives “en tots els pobles, en tots els barris”.⁸⁵

Aquest parer assemblearista implica enfrontar-se al problema de l'escalabilitat. Étienne Chouard s'identifica amb el model federalista del pensador anarquista Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865). Aquest model consisteix en què, a partir d'una grandària tal que no és possible que el demos es reuneixi en assemblea, la governança es pot fer mitjançant la federació de demos en tants nivells territorials com sigui necessària. Seguint amb el pensament proudhonià, Chouard defensa que cada municipi tingui dret de secessió de les federacions a les que pertany.⁸⁶ Però reconeix que hi ha un inconvenient per al que no ha dissenyat encara la solució: és quan qui vulgui escindir-se sigui el més ric. També opina que les solucions que proposa, com el sorteig i el RIC, es poden aplicar a tots els àmbits territorials federats.⁸⁷ Posa com a exemple d'aquesta agregació d'abaix cap a dalt, amb RIC a tots els nivells, el règim

⁸² Llistat d'objeccions al sorteig recollida pels Gentils Virus amb les rèpliques, en francès.

http://wiki.gentilsvirus.org/index.php/Affichage_Objections_contre_le_Tirage_au_Sort#Peuple_non_comp.C3.A9tent

⁸³ Chouard recapitulant les modalitats de RIC. Minut 35:54

<https://youtu.be/K5VGiK-ZMtU?t=2154>

⁸⁴ Chouard opina que, al procés constituent, cal una cambra sortejada per coordinar les assemblees locals.

Minut 20:47 <https://youtu.be/8hrG-EcNdKM?t=1247>

⁸⁵ Chouard explica com seria la redacció de una constitució en (milers) d'assemblees: Minut 61:33

<https://youtu.be/K5VGiK-ZMtU?t=3693>

⁸⁶ Chouard reflexionant sobre el dret de secessió. Minut 58:45

<https://youtu.be/K5VGiK-ZMtU?t=3523>

⁸⁷ Chouard opinant que la seva proposta val per qualsevol àmbit territorial. Minut 78:30

https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=4717

polític suís, en el que hi ha un grau d'autonomia molt gran pels municipis, els quals s'agrupen en cantons, que finalment s'agrupen lliurement en la Federació Suïssa.

Chouard creu que, probablement, seran necessaris els representants i l'Estat.⁸⁸ És conscient que bona part dels anarquistes han fet de l'Estat la bèstia negra perquè, fins als nostres dies, els Estats han estat eines d'opressió. Però no veu cap mitjà alternatiu a l'Estat per protegir els febles dels forts. Creu que els anarquistes que renuncien a l'Estat estan partint de la base que aquest no pot ser controlat pel poble. Per tant, l'Estat és un mal, sí, però un mal necessari. Un altre mal per Chouard són els partits polítics. Però opina que és inútil intentar desfer-se'n. Preveu que aquests desapareixeran, tal i com els coneixem quan desaparegui l'elecció. Mentres hi hagi elecció entre candidats als que es pot ajudar a guanyar, existiran els partits polítics.

Un altre punt a destacar sobre la visió de Chouard de l'Estat, que el diferencia del leninisme, és la seva defensa entusiasta de la separació de poders. Opina que una de les solucions per aconseguir que l'Estat sigui el menys perillós possible és evitar la concentració del poder. Sobre això ja varen investigar els liberals, John Locke i Charles Louis de Secondat, baró de la Brèda i de Montesquieu. John Stuart Mill (1859) ho va justificar així:

La voluntat del poble significa, a la pràctica, la voluntat del major nombre o de la part més activa del poble: de la majoria o dels que aconsegueixen imposar-se com a majoria. Per tant, és possible que la “gent comuna” tingui la temptació d'oprimir alguns dels seus; també és un abús de poder que s'ha de protegir de la mateixa manera que qualsevol altre. Per això, continua sent essencial limitar el poder del govern sobre els individus, fins i tot quan els titulars del poder responen regularment a la comunitat, és a dir, al seu partit més fort.

A part dels tres poders diferenciats per Montesquieu (1748), Chouard proposa la distinció d'un poder mediàtic i d'un poder bancari.⁸⁹ Defensa que estiguin tots ells separats d'origen. Per exemple, afirma que el poder de crear doblers, ha de ser independent. Això darrer, sembla formar part del discurs dominant. Però la clau està en identificar de qui ha de ser independent. Per a Chouard, ha de ser independent de l'executiu, del legislatiu i dels bancs privats; no pas del poble. Sobre el poder mediàtic, opina que els mitjans de comunicació haurien de ser

⁸⁸ Chouard defensant la necessitat de l'existència de l'Estat. Minut 11:32

<https://youtu.be/3TTCXL0n9xw?list=WL&t=692>

⁸⁹ Chouard esmenant la proposta de Montesquieu de separar els poders. Minut 2:34

<https://youtu.be/KUdpV2dnIX8?t=155>

plurals⁹⁰. I que és una prioritat.⁹¹ Entenent la distinció que fa el dret entre propietat privada (que es pot vendre), propietat pública (de l'Estat, que també es pot vendre i passar a ser privada) i propietat comuna (que no és de l'Estat i no es pot vendre), Chouard defensa pels mitjans de comunicació aquesta tercera opció.⁹² I és que Chouard, seguint la tradició anarquista, s'oposa al liberalisme que va transformar propietat comuna en propietat estatal, per finalment convertir-la en propietat privada.⁹³ i ⁹⁴ L'exemple més important d'aquest procés varen ser les desamortitzacions espanyoles que es van succeir de 1798 a 1924. Per tant, aquí també vol evitar que estiguin controlats pels rics, per l'executiu o pel legislatiu.⁹⁵

Recapitulant, la utopia de Chouard consisteix en:

- (8) Cal excloure del procés constituent les persones que s'enfronten a un conflicte d'interessos.
- (9) En lloc d'aquestes, ha de ser tot el poble qui estableixi els límits del poder.
- (10) Per materialitzar el dret a escriure la Constitució a qualsevol ciutadà, cal que l'assemblea constituent sigui sortejada en lloc d'electa.
- (11) Qualsevol ciutadà, reunint signatures, ha de poder proposar esmenes a la Constitució.
- (12) La deliberació ha de fer-se a l'assemblea sortejada, a assemblees de barris i pobles, i a mitjans de comunicació plurals.
- (13) Perquè els mitjans de comunicació siguin suficientment plurals, cal limitar el poder dels rics a monopolitzar-los.
- (14) Si una proposta, que ha aconseguit les signatures suficients, no és consensuada durant la deliberació, els seus promotors han de tenir dret a què sigui sotmesa a referèndum.
- (15) Finalment, tota reforma constitucional, vingui d'on vingui i gaudeixi del consens que gaudeixi, ha de ser aprovada per referèndum.

⁹⁰ Chouard defensant la necessitat de que el periodistes siguin tan independents com el jutges. Minut 19:58
<https://youtu.be/3TTCXL0n9xw?list=WL&t=1198>

⁹¹ Chouard analitzant el poder mediàtic. 32:06
<https://youtu.be/K5VGiK-ZMtU?t=1926>

⁹² Chouard diferenciant entre propietat comuna i propietat estatal. Minut 35:32
<https://youtu.be/K5VGiK-ZMtU?t=2132>

⁹³ Chouard denuncia la privatització de les propietats comunes al segle XIX. Minut 14:27
<https://youtu.be/3WfnUPs96Uw?t=867>

⁹⁴ Entrada al blog de Chouard en la que comenta un article d'Hervé Le Crosnier en el què es relaciona els béns comunals amb el medi ambient i el programari lliure.
<http://etienne.chouard.free.fr/Europe/forum/index.php?2012%2F06%2F15%2F229-protoger-les-biens-communs-contre-les-voleurs-par-nature-que-sont-les-marchands>

⁹⁵ Chouard oposant-se a tot control centralitzat dels mitjans de comunicació. Minut 63:17
https://youtu.be/DROqR_7EKvs?t=3799

4. ESTRATÈGIA: COM PASSAR DEL MÓN ACTUAL A LA UTOPIA PER CHOUARD

Quan surts per fer el viatge cap a Ítaca,
has de pregar que el camí sigui llarg,
ple d'aventures, ple de coneixences.

Lluís Llach⁹⁶

Étienne Chouard veu el futur de la humanitat de forma optimista. Com que pensa que els problemes polítics es poden solucionar arreglant les constitucions i creu en la capacitat del ciutadà mitjà per escriure una bona constitució, preveu que aquests problemes es solucionaran. Per tant, li dóna molta esperança saber que resoldre els problemes polítics de la humanitat sigui tan fàcil com arreglar les constitucions. Que el problema no sigui la mala fe, el vici dels representants i encara menys la incompetència dels actors polítics ho interpreta com que la humanitat pot resoldre els problemes. Però no els resoldrà canviant els representants. Ja que, amb les mateixes institucions, els nous que vinguin faran el mateix. Els representants “van fins que troben un límit. I si no troben cap límit, seran molt cruels.”⁹⁷ No obeeixen el poble. Obeeixen els banquers que financien les seves campanyes electorals. I quan sembla que el poble s'imposa als ultrarics, el procediment ha estat que els representants han concedit al poble el que demanava. Això no obstant, allò que es concedeix es pot tornar a llevar novament. En conseqüència, Chouard opina que els activistes polítics no aconsegueixen victòries importants. Creu que l'error està a ocupar-se de les conseqüències del problema en lloc de cercar l'arrel comuna.⁹⁸ Considera molt important analitzar i ocupar-se de les conseqüències, però troba que això és insuficient. Admira els sindicalistes, que s'ocupen de combatre les injustícies en les relacions laborals; els ecologistes, que combaten el desastre mediambiental; els economistes, que investiguen les malversacions financeres; o els advocats, que persegueixen la corrupció dels electes. Però creu que totes aquestes injustícies, d'àmbit legislatiu, són conseqüència de la impotència política del poble, d'àmbit constitucional.

⁹⁶ Llach cantant la seva adaptació sobre una versió catalana de Carles Riba d'un poema de Konstandinos Kavafis. Minut 21:58 <https://www.youtube.com/watch?v=TqVWnChktU&t=1318s>

⁹⁷ Chouard explicant que els representants van fins que troben un límit. Minut 12:01 <https://youtu.be/INpSiQy7Cgc?t=721>

⁹⁸ Chouard posant exemples d'activistes polítics que s'ocupen només de les conseqüències. Minut 75:45 https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=4545

I, per això, proposa als activistes de causes parcials que, en lloc de competir entre ells per posar a l'agenda política les seves reivindicacions sectorials, prioritzin lluitar per una forma d'Estat en la que el poder sigui del poble.⁹⁹ Això els permetrà reivindicar directament amb el poble les seves aspiracions. D'aquesta manera, tindran més possibilitats de convèncer la majoria necessària perquè s'aprovin les seves propostes, ja que el poble s'identifica amb bona part de les reivindicacions ecologistes, feministes i dels altres grups anomenats proactius per Manuel Castells (2001). En canvi, els ultrarics que financien campanyes electorals no estan suficientment interessats en les causes humanitàries ni en les polítiques de protecció del medi ambient. “Més prioritari que continuar jugant amb persones que fan trampes, és reflexionar sobre les regles del pròxim joc que anem a jugar plegats.”¹⁰⁰

Chouard no defensa prohibir que hi hagi rics. Sinó que proposa eines per limitar el seu poder. Entre aquestes eines no considera l'expropiació sense indemnització. I ho justifica dient que, a la democràcia clàssica atenenca, els rics vivien molt bé, però les institucions atenenques estaven dissenyades des de la desconfiança cap a ells.

Aquesta proposta estratègica no ha quallat significativament dins dels partits polítics, però sí entre els Armilles Grogues, encara que d'una forma subtilment diferent de la que planteja Étienne Chouard. Ha quallat el discurs segons el qual cal aconseguir el RIC per, a partir d'ell, assolir la resta de reivindicacions, no només les de caire legislatiu, sinó també les de caire constitucional. Interprete aquesta lògica com la de voler un procés constituent permanent, que és la pràctica habitual per als suïssos. Abans d'aparèixer els Armilles Grogues, ja hi havia una associació monotemàtica pro-RIC. S'anomena Article 3, fent referència a que la seva única reivindicació és una esmena a la primera frase de l'article 3 de la Constitució francesa, que diu: "La sobirania nacional pertany a les persones que l'exerceixen pels seus representants i mitjançant el referèndum." A aquesta frase es vol afegir abans del punt “de la iniciativa ciutadana, en tots els temes que inclouen la Constitució i la ratificació dels tractats; aquest article només es pot canviar per referèndum.”¹⁰¹ Per tant, els Armilles Grogues han agafat aquesta precisa idea. Per contra, la estratègia de Chouard està dins del paradigma del que a Espanya anomenam “obrir el meló de la reforma constitucional”.

⁹⁹ Chouard descrivint com activistes que cerquen l'interès general es poden detestar per opinions sectorials. Minut 54:07 <https://youtu.be/jQBDzrdA96o?t=3247>

¹⁰⁰ Chouard explicant la plutocràcia. Minut 88:44 https://youtu.be/TLjq25_ayWM?t=5324

¹⁰¹ Associació que té com a missió l'incorporació del RIC a la Constitució de França. <https://www.article3.fr>

Imatge 4. Obrir el meló constitucional

Font: Diari El Economista ¹⁰²

La seva prioritat és que, quan comenci el procés constituent, aquest es faci de la forma més democràtica possible. Chouard no entra en el debat entre reforma o revolució. La seva estratègia consisteix a preparar el poble perquè sàpiga què ha de reivindicar quan aquesta reforma o revolució es produeixi. Ho expressa dient que cal que estiguem entrenats per escriure una constitució abans de la propera insurrecció. I matisa que no defensa ni que calgui una insurrecció ni que no en calgui una, encara que està segur que tard o d'hora s'hi produirà. ¹⁰³ Interpreta que “l'elecció entre candidats redueix el poble al degradant rang de votants, que és una mena de nins polítics (etimològicament, nin significa "privat del dret a la paraula"), impotents polítics”. (2019b) Proclama que, només esdevenint constituent, es pot ser un adult polític, és a dir, un ciutadà. I que, en ser constituent, s'és sobirà, ja que no s'ha abandonat la sobirania en mans d'uns altres.

Per entrenar la ciutadania, Chouard i els seus seguidors organitzen tallers constituents. La mecànica del taller constituent sol consistir a una xerrada d'un dinamitzador, normalment el mateix Chouard, si hi és present. A continuació, el públic es divideix en grups per escriure un article d'una constitució. El taller pot ser monogràfic, quan tots els grups treballen sobre el mateix tema, o lliure, si cada grup tria el tema en funció dels interessos dels seus integrants. Un taller monogràfic sol anar precedit d'una conferència d'un expert.

Per aconseguir que la majoria dels ciutadans participin en tallers constituents, els seguidors de Chouard s'organitzen en associacions formals i grups informals a les xarxes socials. El

¹⁰² Viñeta: autor Napi 20/10/2017

<https://www.eleconomista.es/politica/noticias/8687833/10/17/Reformar-la-Constitucion-una-posible-solucion-im-possible.html>

¹⁰³ Chouard preveient que més tard o prest hi haurà una insurrecció. Minut 0:18

<https://www.youtube.com/watch?v=aqIKVa411YQ&t=18s>

primer d'aquests que es va formar s'anomena Gentils Virus.¹⁰⁴ Aquests volen créixer exponencialment. És el que s'anomena viral. Però Chouard observa que el creixement és lent,¹⁰⁵ que la gent coneix la idea, però no la practica. Dit amb unes altres paraules, la gent no escriu articles d'una constitució ni organitza tallers constituents. Això és un greu problema perquè, segons Chouard, per iniciar un procés constituent democràtic és imprescindible esdevenir suficientment nombrosos.

Parlar d'estratègia a principis del segle XXI implica tenir en compte el canvi de paradigma que va produir el teòric polític Antonio Gramsci (Ales, 1891 - Roma 1937) en intentar contestar a la pregunta de perquè el obrers votaven a la Democràcia Cristiana en lloc de al Partit Comunista Italià, que va liderar. Chouard no ignora les conclusions gramscianes; malgrat l'institucionalisme que desprèn el seu pensament polític, també dóna importància a la batalla cultural teoritzada pel marxista italià i, dins d'aquesta, als mitjans de comunicació de masses. El francès observa que, al seu país, els comerciants d'armes han comprat els principals mitjans de comunicació. Diu que ni els diaris Le Monde i Liberation, s'escapen a aquest control dels rics. Gramsci va criticar el materialisme de Karl Marx consistent a pensar que la cultura i el dret eren meres conseqüències de les relacions econòmiques i militars. L'italià va escriure sobre el dret, que és important per consolidar els canvis, però no per generar-los. (Aldao 2005) Chouard va més enllà en considerar que no només la violència genera cultura i dret (Marx) i que la cultura genera dret i violència (Gramsci) sinó que també el dret genera cultura i violència.

Recapitulant, l'estratègia de Chouard consisteix a dir que:

- (16) Els activistes de causes parcials no aconsegueixen victòries importants, perquè s'ocupen de les conseqüències del problema en lloc de cercar l'arrel comuna.
- (17) Per això, han de prioritzar la consecució d'una forma d'organització política en la que el poder sigui del poble.
- (18) Cal estar preparats per quan es produeixi la pròxima reforma o revolució.
- (19) Per entrenar-se a escriure una constitució, cal participar a tallers constituents.
- (20) Per tant, els activistes han d'organitzar tallers constituents.

¹⁰⁴ Wiki dels Gentils Virus explicant com fer tallers constituents.

http://wiki.gentilsvirus.org/index.php/Atelier_Constituant_D%C3%A9couverte

¹⁰⁵ Chouard lamentant que el missatge que transmet no viralitza. Minut 1:25

<https://youtu.be/yKZVYTlvKSo?t=85>

V. ANÀLISI

Dels ensenyaments d'Étienne Chouard interpret que, si democràcia és el govern del poble i el poble som tots, tots hem de poder participar del govern. La paraula participar és perillosament ambigua. Participar pot limitar-se a donar l'opinió. Podem parlar, en aquest cas, de participació no vinculant. Però, si es vol anar més enllà, s'ha d'implementar la participació vinculant. Chouard defensa la participació vinculant amb l'argument que farà els ciutadans més responsables. Cercar la virtut dels ciutadans és una característica del pensament republicà.

La democràcia serà més extensiva quan més persones puguin participar del govern. I quan aquesta participació sigui més igual, tindrem una democràcia més intensiva. La lluita dels socialistes i dels corrents més d'esquerres del liberalisme pel sufragi universal masculí, contra els sectors més de dretes del liberalisme que defensaven el sufragi censatari, o la lluita del feminisme sufragista contra el masclisme, que volia mantenir la dona en una situació de minoria d'edat perpètua, són exemples de victòries de la democràcia extensiva en el demos: ampliació del demos a més membres. Els anarquistes, que han creat consells obrers, comunes, kibutzs i societats alternatives que es regeixen per la democràcia directa, també lluiten per una democràcia extensiva. En aquest cas, extensiva en el temps: ampliació a més assemblees i votacions per any. Paral·lelament, el moviment socialista -anarquisme inclòs- ha creat drets de segona generació, com l'educació gratuïta que permet a les persones que han nascut en entorns més pobres poder defensar millor els seus interessos. Amb aquests drets, els socialistes interpreten que la democràcia passa de ser només formal a ser real. I jo interpret que la democràcia és més intensiva. Chouard s'adhereix a totes aquestes lluites però es centra en unes altres, que són al mateix temps formals i intensives.

El segle XX ens ha donat alguns exemples de victòries de la democràcia formal i intensiva quan, en obtenir la independència de l'Imperi Britànic, Irlanda, Austràlia i altres ex colònies, optaren per sistemes electorals que garanteixen una major igualtat i llibertat de vot que el sistema Westminster. I de derrotes, com quan el llinar electoral perquè un partit rebés escons de la Knesset de Israel va pujar el 1988, el 2003 i el 2014. O, l'any 2011, quan el poble britànic va votar en referèndum en contra de canviar el sistema Westminster pel sistema de la

càmera de representants australiana. Chouard, com hem anant veient, no s'ocupa de millorar els sistemes electorals, sinó d'altres propostes de democràcia formal, com el sorteig i la separació de poders i de propostes de democràcia real, com la limitació de la propietat privada dels mitjans de comunicació. Totes les propostes de Chouard són, per tant, de democràcia intensiva.

Fins a quin punt Chouard s'identifica amb els pensaments anarquista, republicà i liberal? En aquest treball, he descrit les idees que Chouard considera més importants. I aquestes són clarament republicanes: recerca del bé comú i el consens davant del faccionalisme, però preveient la negociació quan els interessos són irreconciliables; dispersió del poder mitjançant la separació de poders i la rotació de càrrecs; la rendició de comptes dels representants; la defensa d'un intervencionisme que fomenti la participació política (Francisco 2012); i discrepa de la interpretació jusnaturalista que fa el liberalisme del dret a la propietat privada.

¹⁰⁶ A aquesta última ideologia i al capitalisme,¹⁰⁷ els hi fa una crítica molt comuna dins de l'extrema esquerra.

El liberalisme és una ruïna. No hi ha cap exemple d'Estat on s'hagi aplicat el liberalisme, que s'hagi enriquit o que hagi millorat la situació. Cada vegada, és una catàstrofe en tots els registres. No funciona. És una ideologia de rics per fartar-se durant el temps en què s'apliquen aquestes receptes i, després de la crisi, tant se val, són rics.¹⁰⁸

Però aquesta animadversió a la etiqueta no és sistemàtica ja que, de vegades, posa la paraula liberal entre cometes.¹⁰⁹ A persones, com el teòric de la Revolució Francesa Joseph Sieyès, que s'identifiquen com a liberals i Chouard identifica com a esclavistes, els anomena “pretensos liberals”.¹¹⁰ I, fins i tot, diu que és sensible a aquests cants de llibertat que troba molt bonics.¹¹¹

¹⁰⁶ Chouard opinant que el dret a la propietat privada no és dels més importants. Minut 126:32
<https://youtu.be/n6vqYMpmrTc?t=7592>

¹⁰⁷ Chouard proposa que, en lloc de dir-li capitalisme, anomenar-lo crapulisme. Minut 7:05
<https://youtu.be/EMWG4nnkUy8?t=425>

¹⁰⁸ Chouard, reprèn al liberalisme amb vehemència. Minut 82:32
<https://youtu.be/st7sUbm0fkO?t=5313>

¹⁰⁹ Chouard denunciant que pel “liberalisme” és important que els esclaus restin incults. Minut 11:20
<https://youtu.be/3WfnUPs96Uw?t=680>

¹¹⁰ Chouard denunciant la doble moral dels que són liberals per a ells i esclavistes per als altres. Minut 12:10
<https://youtu.be/3WfnUPs96Uw?t=731>

¹¹¹ Chouard admirant alguns valors del liberalisme. Minut 20:50
<https://youtu.be/3WfnUPs96Uw?t=1223>

Chouard s'identifica com a anarquista. Afirmar que “La véritable démocratie est l'anarchisme: la gent que desconfie des pouvoirs”.¹¹² Li ha costat anys definir-se clarament, perquè la seva estratègia inicial era fugir d'etiquetes i, com a reacció a la reacció, se'n va anar etiquetant paulatinament; primerament, com a membre de l'extrema esquerra i, finalment, com a anarquista. En el discurs chouardià i en aquest treball, quan s'utilitza el terme “anarchisme”, s'està fent menció al corrent dins del socialisme, l'anarchisme d'esquerres, deixant de banda altres corrents com l'anarcocapitalisme. El problema que té Chouard amb la seva identificació amb l'anarchisme és que defineix “anarquista”, no com a aquell que està en contra del poder, sinó com a aquell que desconfia del poder. Aquesta definició el podria identificar com a liberal o republicà i no com a anarquista. Aquí es veu la influència del filòsof Michel Onfray (nascut a Argentan, Normandia el 1959), que afirma ser anarquista i defensa la necessitat de l'Estat. Onfray es justifica explicant que, en els últims escrits, Proudhon va reconèixer la necessitat de l'existència de l'Estat.¹¹³ Chouard mostra un gran interès per aquest filòsof epicuri a qui coneix personalment.¹¹⁴ Conta que han discutit sobre la democràcia atenenc i que difereixen en les seves opinions. Però sobre la necessitat de l'Estat, Chouard reconeix que no veu cap alternativa a aquest per protegir els més febles. Estat, en aquest context, fa referència a una força amb capacitat d'exercir una violència superior a la del més fort dels individus. Per il·lustrar la seva opinió, se serveix de Noam Chomsky, al que atribueix la següent metàfora: “L'Estat és una presó i al mateix temps una protecció. L'Estat fa uns barrots. A l'exterior dels barrots estan les multinacionals i tot tipus de depredadors que volen menjar-se'ns. L'Estat és la nostra única protecció. No hi ha que trencar els barrots, perquè els depredadors ens menjaran; cal empènyer-los per fer la presó més ampla.”¹¹⁵ Si considerem que el darrer Proudhon no va deixar de ser anarquista -és a dir, que per opinar que l'Estat és un mal, però un mal necessari, acompanyat d'altres idees anarquistes, no es deixa de ser anarquista-, podem considerar canònica la identificació d'Onfray, Castoriadis, Chomsky i Chouard amb l'anarchisme. Per tant, el pensament de Chouard es tracta d'un model típicament anarquista de màxima desconcentració del poder, però dins de l'anarchisme s'adscriu al corrent

¹¹² Chouard declara que els que cerquen el bé comú poden trobar tresors al pensament del anarquistes.

https://www.youtube.com/watch?v=CsSMY_BzK0o

¹¹³ Onfray interpretant l'evolució dels escrits de Proudhon sobre l'Estat. Minut 17:02

<https://michelonfray.com/universite-populaire-confinee/content-proudhon-vite-?autoplay=true&mode=video>

¹¹⁴ Chouard qualificant de idiotesa l'opinió de Onfray sobre Robespierre. Minut 93:33

<https://www.dailymotion.com/video/xslkxs>

¹¹⁵ Chouard citant l'opinió de Chomsky sobre els avantatges i els inconvenients de l'Estat. Minut 43:06

https://youtu.be/y64KF2_FwTo?t=2586

més moderat. Chomsky anomena aquest corrent anarcosindicalisme,¹¹⁶ però no he sentit Chouard utilitzant aquesta paraula.

Amb la significativa excepció de l'opinió -anarquista- sobre els mitjans de comunicació, Chouard no es troba en un punt intermig entre el republicanisme i l'anarquisme. No és que agafi, en cada àmbit, indistintament idees de diferents famílies ideològiques, és que les seves idees d'àmbit constitucional són fonamentalment republicanes i les seves idees d'àmbit legislatiu són fonamentalment anarquistes. Aquest treball s'ha centrat en les primeres perquè són les que considera més importants. Afirmar que una constitució no ha de ser ni de dretes ni d'esquerres, renuncia a reivindicar posar-hi idees d'esquerres i denuncia que el Tractat de la Unió Europea està esbiaixat cap a la dreta, concretament cap al que anomena neoliberalisme. Per contra, quan opina sobre política econòmica, social o laboral es troba sistemàticament a l'extrema esquerra. Per exemple, defensa una renda bàsica incondicional, però matisa que aquest dret no ha de ser a la Constitució. Per altra banda, insisteix que només és la seva opinió individual i creu legítim que s'incorpori aquest dret a una constitució, si la majoria així ho vol. Per tant, interpret que la seva visió del futur de la humanitat és oberta, lluny de l'historicisme marxista criticat pel filòsof liberal Karl Popper (1945).

Podem interpretar, aleshores, que no comparteix la idea d'alguns socialistes que els drets de primera generació no valen res sense estar garantits per drets de segona generació? Jo crec que no. Trobo més precisa una altra interpretació: que pot estar convençut d'aquesta afirmació però pensar que primer s'ha d'aconseguir la democràcia formal per, a continuació i en comprovar empíricament que no és suficient, anar construint la democràcia real. Per justificar aquesta interpretació, recalco la creença de Chouard de què no som en democràcia formal i que mai no ho hem estat. El socialistes que opinen que els drets de primera generació no valen res sense els de segona, solen coincidir amb els conservadors en afirmar que ja som en democràcia formal. Es diferencien dels conservadors i coincideixen amb Chouard en denunciar que, en la plurarquia, la corrupció dels electes és tan generalitzada que, a gran trets, no fan el que vol el poble. I si no fan el que vol el poble, el poble no està governant ni de manera directa ni tampoc indirecta.

Si la corrupció és un negoci il·legal entre una persona que té massa poder i una altre que té massa doblers, tenim dues tècniques per combatre-la: (1) repartir el poder, com defensa en

¹¹⁶ Entrevista a Noam Chomsky en castellà.

<https://chomsky.info/el-tipo-de-anarquismo-en-el-que-creo-y-lo-que-esta-mal-con-los-libertarios>

part el liberalisme i, sobretot, el republicanisme i (2) repartir els doblers, com defensa el socialisme. L'anarquisme d'esquerres defensa totes dues estratègies. Chouard prioritza la republicana davant de la socialista, però crec que fa una cosa més: posa les bases constitucionals per poder aplicar l'estratègia socialista. Si es menysprea la importància del dret com feia Marx, que despreciava tota la superestructura o, com fan els gramscians, que donen molta importància a la cultura, però poca al dret, podem interpretar que Chouard no posa les bases de res útil, res revolucionari. Però, com que Chouard sí dóna molta importància al dret, res em fa pensar que no pugui adscriure's a l'opinió que caldran drets de segona generació per garantir els de primera.

Un altre aspecte en el que Chouard és anarquista de forma molt moderada és en la seva reivindicació de la democràcia directa. La defensa tant per l'àmbit constitucional com per l'àmbit legislatiu. I, novament, només prioritza aquesta reivindicació pel primer. Opina que és el poble qui -mitjançant els mecanismes de democràcia directa (Sorteig, RIC, etc.)- ha de decidir si aquests mecanismes s'han d'utilitzar també en l'àmbit legislatiu o s'han de reservar per les qüestions més importants, les constitucions. Per interpretar aquestes opinions, interessa fer una distinció entre els conceptes de democràcia i sobirania. Si considerem la democràcia (directa) com a una utopia, la sobirania seria la capacitat de decidir les estratègies que possibilitin que un sistema polític s'assemblí el més possible a la democràcia (Dahl 1989). En aquest sentit, Chouard seria més sobiranista popular - és a dir, republicà- que demòcrata -és a dir, anarquista-.

VI. CONCLUSIONS

Étienne Chouard ha desenvolupat una teoria sobre les constitucions coherent i sistemàtica. Aquesta s'emmarca dins l'escola de pensament republicana de la que forma part Alain, que és la primera font d'inspiració per Chouard, en defensar que el ciutadà ha de desconfiar del poder. També està fortament influenciat per la tradició anarquista moderada iniciada pel darrer Proudhon, que accepta l'existència de l'Estat com a mal menor, i de la que formen part Castoriadis, Chomsky i Onfray.

De la síntesi de totes dues escoles, extreu els principis d'educació popular que fomenten la virtut dels ciutadans. Els implementa mitjançant l'organització de tallers constituents, en ells, tot tipus de persones experimenten l'escriptura d'articles de constitucions. D'aquesta manera, quan arribi el pròxim canvi de règim polític, aquest pugui ser com proposa Chouard: l'àmbit de decisió constitucional no ha de tornar a ser monopolitzat per persones poderoses. Per tant, s'hi ha d'aplicar procediments de democràcia directa, com el sorteig, el Referèndum d'Iniciativa Ciutadana (RIC) i l'assemblearisme. Fruit d'aquest procés constituent, ha de sortir una constitució en la que el poble fixe en quin grau han de ser -de democràtics o aristocràtics- els procediments de presa de decisions legislatives i dels altres poders de l'Estat. És a dir, que dóna més importància al procés que al resultat.

Chouard opina que els activistes polítics no aconsegueixen victòries importants quan s'ocupen de les conseqüències dels problemes, en lloc de cercar l'arrel comuna. Pensa haver trobat aquesta arrel en la impotència política del poble prescrita a les constitucions. I, per això, proposa als activistes de causes parcials que prioritzin lluitar per una forma d'Estat en la que el poder sigui del poble. Aquestes idees han quallat dins del moviment francès Armilles Grogues, encara que d'una forma subtilment diferent de la que planteja Étienne Chouard. Bona part del integrants del moviment pensen que cal aconseguir el RIC per, a partir d'ell, assolir la resta de reivindicacions. Interpret aquesta lògica com la de voler un procés constituent permanent, com el que està prescrit a la Constitució suïssa.

VII. BIBLIOGRAFIA

- ⇨ ALAIN (Émile Chartier) (1985): *Propos sur les pouvoirs: Éléments d'éthique politique*, édition de Francis Kaplan (compilateur), Gallimard: Paris.
- ⇨ ALAIN (Émile Chartier) (1938): *Propos sur la religion*. Éditions Rieder: Paris. Presses Universitaires de France, Paris, 1969.
- ⇨ ALAIN (Émile Chartier) (1934): *Propos de politique*, Éditions Rieder: Paris.
<http://dx.doi.org/doi:10.1522/cla.ala.pro4>
- ⇨ ALAIN (Émile Chartier) (1925): *Propos sur le bonheur*, Cahiers du Capricorne: Nîmes. Folio-Gallimard, Paris, 1985.
- ⇨ ALDAO, M. (2005): “Lo jurídico en la obra de Antonio Gramsci”, *Lecciones y Ensayos* 80, pp. 379-414.
<http://www.derecho.uba.ar/publicaciones/lye/revistas/80/lo-juridico-en-la-obra-de-antonio-gramsci.pdf>
- ⇨ ALGAN, Y., BEASLEY, E., COHEN, D., FOUCAULT, M., PÉRON, M. (2019): “Qui sont les Gilets jaunes et leurs soutiens ?”, *Observatoire du Bien-être du CEPREMAP et CEVIPOF*, n° 03, 14 Février.
<https://spire.sciencespo.fr/hdl:/2441/63df2gp5gr8agbbsoc8l9f6rpg/resources/qui-sont-les-gilets-jaunes-et-leurs-soutiens-1.pdf>
- ⇨ BRICMONT, J. (2020): *Les censeurs contre la République*. L'Herne: Paris.
- ⇨ CASTELLS, M. (2001): *La Era de la Información. Vol. II: El poder de la identidad*, Siglo XXI Editores: México, D. F.
- ⇨ CHOUARD, E. (2019a): *Écrire nous-mêmes la Constitution: exercices d'entraînement pour préparer un processus constituant populaire*, Talma studios, Paris.
- ⇨ CHOUARD, E. (2019b): *Notre cause commune: Instituer nous-mêmes la puissance politique qui nous manque*, Max Milo Éditions: Paris.
- ⇨ CHOUARD, E. (2017): *Nous ne sommes pas en démocratie!*, La Relève et La Peste.
<https://lareleveetlapeste.fr>

- ⇨ DAHL, R. A. (1989): Democracy and its critics, Yale University Press: New Haven [etc.]
 La democracia y sus críticos, Paidós: Barcelona, 2009.
<https://edoc.pub/49298946-la-democracia-y-sus-criticos-robert-dahl-1-pdf-free.html>
- ⇨ DAMON, J. (2006/7): “La pensée de... Emile-Auguste Chartier dit Alain (1868-1951)”,
 Informations sociales 135, pp. 23-23.
<https://www.cairn.info/revue-informations-sociales-2006-7-page-23.htm>
- ⇨ DUPUIS-DÉRI, F. (2013): Démocratie: Histoire politique d'un mot aux États-Unis et en
 France, Lux: Québec.
- ⇨ FRANCISCO, A. de (2012): La mirada republicana. Catarata: Madrid.
- ⇨ HANSEN, M. H. (1991): The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes, Blackwell
 Publishers: New Jersey. La démocratie athénienne à l'époque de Démosthène.
 Structure, principes et idéologie, Les Belles Lettres: Paris, 1993.
- ⇨ HAYAT, S. (2017): “La carrera militante de la referencia a Bernard Manin en los
 movimientos franceses a favor del sorteo”, Daimon. Revista Internacional de Filosofía,
 72, pp. 173-185.
<http://dx.doi.org/10.6018/daimon/295631>
- ⇨ HECKLER, S. (2016): Les Gentils Virus: Etude d'une communauté politique alternative,
 Mémoire de Master, Université Paris II Panthéon-Assas.
http://wiki.gentilsvirus.org/images/0/09/M%C3%A9moire_de_recherche_Gentils_Virus_Simon_HECKLER.pdf
- ⇨ HIMANEN, P. (2001): The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age, Vintage:
 New York. La ética del hacker y el espíritu de la era de la información, Software Libre
 166 págs.
<http://eprints.rclis.org/12851/1/pekka.pdf>
- ⇨ MANIN, B. (1995): Principes du gouvernement représentatif, Calmann-Lévy: Paris.
- ⇨ MILL, J. S. (1859): On Liberty, The 2d edition, John W. Parker & Son: London. De la
 Liberté (traduit de l'anglais par Laurence Lenglet à partir de la traduction de
 Dupont-White en 1860), Gallimard: Paris, 1990.
http://classiques.uqac.ca/classiques/Mill_john_stuart/de_la_liberte/de_la_liberte.html
- ⇨ MONTESQUIEU (Barón de) (1748): De l'esprit des lois, Barrillot & Fils, 2 vol.: Genève.
 Folio-Gallimard: Paris, 1995.
<http://classiques.uqac.ca/classiques/montesquieu/montesquieu.html>

- ⇨ POPPER, K. R. (1945): *The Open Society and Its Enemies*, Routledge: Milton Park, Abingdon-on-Thames, Oxfordshire. *La sociedad abierta y sus enemigos*, Ediciones Paidós: Barcelona, 2006.
<http://vonhumboldt.org/Popper-Karl-R.-La-sociedad-abierta-y-sus-enemigos.pdf>
- ⇨ ROUBAN, L. (2019): “Les gilets jaunes ou le retour de la lutte des clases”, Note Le Baromètre de la confiance politique 2, Sciences Po CEVIPOF, janvier, 8 p.
<https://www.sciencespo.fr/cevipof/fr/content/les-notes-de-recherche-du-barometre>
- ⇨ SCHUMPETER, J. (1942): *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Harper & Brothers: New York. *Capitalisme, socialisme et démocratie*, Payot: Lausanne, 1998.
<http://www.jutier.net/contenu/jschump1.htm>
<http://www.jutier.net/contenu/jschump2.htm>
- ⇨ TOCQUEVILLE, A. de (1835): *De la démocratie en Amérique*, C. Gosselin: Paris. Flammarion: Paris, 1981.
- ⇨ VAN REYBROUCK, D. (2013): *Tegen verkiezingen. De Bezige Bij: Amsterdam. Contra las elecciones. Cómo salvar la democracia. Taurus: Madrid, 2017.*